

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

IKÄÄNTYVIEN KEHITYSVAMMAISTEN
YKSILÖKESKEINEN OHJAAMINEN
ASUMISPALVELUIDEN JA TYÖ- JA
PÄIVÄTOIMINNAN HENKILÖKUNNAN
YHTEISTYÖNÄ
Opinnäytetyö

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sairaanhoitaja ja sosionomi AMK
Opinnäytetyö
Syksy 2011
Sari Peltomäki
Mari Nikula-Venäläinen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden koulutusohjelmat

NIKULA-VENÄLÄINEN MARI & PELTOMÄKI SARI:

Ikääntyvien kehitysvammaisten yksilökeskeinen ohjaaminen asumispalveluiden ja työ- ja päivätoiminnan henkilökunnan yhteistyönä.

Opinnäytetyö 45 sivua

Syyskuu 2011

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tehtävänä oli kuvata miten ikääntyvät kehitysvammaiset asiakkaat tulevat kohdatuksi ja miten heidän yksilöllinen suunnitelmansa (YKS) toteutuu asumispalveluiden ja työ- ja päivätoiminnan henkilökunnan yhteistyönä toteuttaman päivätoiminnan aikana. Opinnäytetyön tarkoituksena oli arvioida yhteistyön ja yksilökeskeisen suunnitelman (YKS) toteutumista. Ikääntyvät kehitysvammaiset ovat kasvava ryhmä kehitysvammapalveluissa ja heidän erityistarpeensa tuovat omat haasteensa palveluiden tuottajille. Palveluita suunniteltaessa on löydettävä uusia malleja, jotka palvelevat asiakkaiden muuttuneita tarpeita mahdollisimman hyvin ja yksilöllisesti. Vanhenevat kehitysvammaiset henkilöt eivät välttämättä enää käy töissä tai toimintakeskuksissa, vaan mielekäs tekeminen tulee suunnata osaksi arkea ryhmäkoteihin. Senioritoiminta tuo laadullista lisäarvoa ikääntyneen kehitysvammaisen henkilön elämänlaatuun ja tukee häntä hänen yksilöllisessä vanhenemisessaan.

Opinnäytetyö on tehty ryhmäkodissa, jossa toteutetaan uudenlaista yhteistyömallia asumispalveluiden ja työ- ja päivätoiminnan henkilökunnan kesken. Opinnäytetyössä käytettiin laadullista lähestymistapaa ja tiedonkeruumenetelmänä oli osallistuva havainnointi kyseisessä ryhmäkodissa. Havainnointimateriaali analysoitiin sisällönanalyysillä. Opinnäytetyön teoreettisessa osuudessa käsitellään ikääntyvää kehitysvammaista, yksilökeskeistä suunnitelmaa (YKS), yksilökeskeistä ohjaamista ja voimaantumista sekä monimuotoista yhteistyötä.

Opinnäytetyön tulokset osoittivat selvästi yksilöllisen ohjaamisen merkityksen ja sen toteutumisen asiakkaan kohtaamisessa. Yksilöllinen suunnitelma toimi henkilökunnan yhteistyön pohjana. Tulokset osoittivat itsemääräämisoikeuden, valinnanvapauden, ihmisarvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen ja sen näkymisen asiakkaan omassa elämässä. Yhteistyö asumispalveluiden ja työ- ja päivätoiminnan henkilökunnan kesken vahvisti asiakkaan yksilöllisyyden toteutumista palveluissa.

Avainsanat: ikääntyvä kehitysvammainen henkilö, yksilökeskeinen suunnitelma (YKS), voimaantuminen, yhteistyö.

Lahti University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services and Health Care

NIKULA-VENÄLÄINEN MARI & PELTOMÄKI SARI:

Personal centred supervision of aged people with learning disabilities during day activities organised in collaboration by staffs of the residential services

Bachelor`s Thesis in 45 pages

Autumn 2011

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to examine how aged people with learning disabilities are encountered and interacted with and how their personal centred plans(PCP)is implemented during day activities that are organized in collaboration with the staff of residential homes and activity centers. The thesis aimed to evaluate the collaboration between the staff and the implementation of the clients person centred plans. Aged people with learning disabilities are a growing client group in the care of the disabled,-and their special needs present a challenge for the service providers. In planning the services provided for them, novel practices need to be developed and endorsed that meet these changing needs as well and individually as possible. Aged people with learning disabilities do not necessary go to work or activity centers any more, and therefore the meaningful activities they are to participate in must be integrated into the everyday life of the residential homes. Senior activities enhance the quality of aged disabled person`s life and support them in their individual aging.

The study was conducted in a residential home that implements a novel mode of collaboration between the staff of the residential home services and activity centers. A qualitative approach was taken,-and the data was collected by participant observation in the residential home. The observational material was analysed using content analysis. The theoretical part of the thesis discusses aged people with learning disabilities, personal centred plan(PCP), personal centered supervision and individual empowerment and multiple collaboration.

The results clearly showed the significance of providing personal centered supervision,-and confirm its actualization, in encountering and interacting with the client. The personal centered plan served as a basis for the collaboration between the staff members. The results also showed the importance of the client`s life quality. A conclusion can be made that the collaboration between the staff of the residential home and the activity center enhanced the expression of client`s individuality via the services provided for them.

Key words: aged people with learning disabilities, personal centred plan(PCP), individual empowerment, collaboration

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	ETEVA KUNTAYHTYMÄ	3
2.1	Asumispalvelut	5
2.2	Työ- ja päivätoiminta	5
2.3	Asumispalveluiden ja päivätoiminnan henkilökunnan yhteistyön kuvaus	6
2.4	Eteva kuntayhtymän strategia ja arvot	7
2.5	Balanced Scorecard (BSC) Tasapainotettu tuloskortti	8
3	IKÄÄNTYVÄ KEHITYSVAMMAINEN JA OHJAUSTYÖ	10
3.1	Yksilökeskeinen suunnitelma (YKS)	13
3.2	Yksilökeskeinen ohjaaminen ja voimaantuminen	16
3.3	Monimuotoinen yhteistyö	18
3.4	Kehitysvamma-alan uudet haasteet	20
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	23
4.1	Opinnäytetyön tehtävä ja tavoite	24
4.2	Tiedonkeruumenetelmä	24
4.3	Aineiston analysointi	26
5	TULOKSET	27
5.1	Ikääntyvän kehitysvammaisen itsemääräämisoikeuden toteutuminen	27
5.2	Ihmisarvon kunnioitus sekä yhdenvertaisuuden toteutuminen	29
5.3	Yksilöllisyyden toteutuminen päivätoiminnassa	31
6	POHDINTA	33
6.1	Tulosten tarkastelua ja johtopäätökset	33
6.2	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	37
6.3	Opinnäytetyön merkitys ohjaustyölle ja jatkotutkimusaiheita	38
6.4	Opinnäytetyön prosessin sekä oman oppimisen pohdinta	40
7	LÄHTEET	41

1 JOHDANTO

Valitsimme opinnäytetyön aiheen jo viime keväänä 2010 aloittaessamme tuolloin Eteva kuntayhtymässä, asumispalveluiden sekä työ- ja päivätoiminnan henkilökunnan välillä uuden yhteistyömallin. Yhteistyön tavoitteena oli yhdistää henkilöstöresurssit ja näin mahdollistaa yksilöllisempää ja asiakaslähtöisempää palvelua ikääntyville kehitysvammaisille henkilöille asumispalveluissa, sekä toimintakeskuksen senioriryhmässä. Senioritoiminta tuo laadullista lisäarvoa ikääntyneen kehitysvammaisen elämänlaatuun ja tukee häntä hänen yksilöllisessä vanhenemisessaan. Fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn ylläpitäminen ja tukeminen on myös vanhenevalle kehitysvammaiselle tärkeää.

Tällä hetkellä palvelurakenteita Suomessa uudistetaan kiihtyvään tahtiin, pitkäaikaista laitoshoidtoa vähennetään, laitoksia lakkautetaan ja avohuoltoa lisätään ja kehitetään. Tästä syystä entistä huonokuntoisempia ihmisiä pyritään hoitamaan kotona mahdollisimman pitkään. Vanhenevat kehitysvammaiset henkilöt eivät välttämättä enää käy töissä tai toimintakeskuksissa, vaan mielekäs tekeminen tulee suunnata osaksi arkea, esimerkiksi ryhmäkoteihin.

Asumispalvelut on tarkoitettu vammaisille sekä muille henkilöille, jotka tarvitsevat itsenäisessä asumisessa suoriutumista tukea ja apua. Palvelua tarjotaan ryhmäkoteihin, asuntoryhmiin tai erillisiin asuntoihin. Palvelu voi olla joko pitkäaikaista tai lyhytaikaista. Asumispalvelujen piirissä olevat henkilöt osallistuvat arkipäivisin työ- ja päivätoimintaan tai opiskelevat.

Työ- ja päivätoimintapalvelut tuottavat vammaisille sekä muille erityisen tuen tarpeessa oleville henkilöille työ- ja päivätoimintapalveluja, joiden tavoitteena on työllistyminen ja toimintakykyisyys. Työ- ja päivätoiminta tarjoaa jatkuvan oppimisen edellytyksiä työtehtävien, säännöllisen viikkorytmin, virkistykseen sekä elämysten kautta. Toimintaa järjestetään toimintakeskuksissa, yrityksissä tai liikkuvana päivätoimintana.

Toimimme esimiestehtävissä asumisessa ja toimintakeskuksessa ja näemme yhteistyön merkityksen päivittäisessä johtamistyössä sekä asiakkaiden yksilölliset tarpeet heidän omassa elämässään. Yhteistoiminta eri toimijoiden välillä on näin perusteltua ja kuntayhtymän strategian mukaista. Yhteistoiminnassa toteutuu kuntayhtymän strategian mukainen yksilökeskeinen suunnitelma (YKS). Minna Sorsa (2004) Isadora- hankkeen tutkijana on kuvannut asiakaslähtöisyyttä yhteistyösuhteissa. Käytännössä on toteuduttava seuraavanlaiset periaatteet: yhdenvertaisuus, arvostus, välittäminen, luottamus, itsemäärääminen, kokonaisvaltaisuus, verkostokeskeisyys, myönteisyys ja yksilöllisyys. Näiden tavoitteiden toteutuminen vaatii kohtaamista ja pyrkimystä yhteisen ymmärryksen syntymiseen.

Asiakkaiden saama ja heille suunniteltu palvelu perustuu heidän toimintakykyynsä, YKS: iin ja kunnan ostamaan palveluun. Palvelutuotteet ohjaavat henkilökunnan laatua ja määrää yksiköissä. Vuonna 2009 voimaan tullut vammaispalvelulain uudistus loi koko vammaispalvelutoimialalle uuden tavan tarkastella asiakkuuksia. Tämän myötä kehitysvammalaki määriteltiin vammaispalvelulakiin nähden toissijaiseksi. Palvelutarpeet pitää viivytyksettä selvittää ja yhdessä asiakkaan kanssa yksilöllisesti, jotta löydetään toimivat ratkaisut.

Opinnäytetyön aihe on työelämälähtöinen ja käytännönläheinen, ja tarkoituksena on kehittää olemassa olevaa toimintamallia edelleen opinnäytetyön tuloksista nousseiden ajatusten pohjalta. Yhteistyön sekä erilaisten uusien toimintatapojen kehittäminen on tämän hetken talouden kehityksen kannalta välttämätöntä sekä organisaatiomme olemassaolon edellytys. Kunnat kilpailuttavat palveluita, ja päätökset pohjautuvat yhä enemmän taloudellisiin näkökohtiin.

Opinnäytetyön tehtävänä on kuvata, miten ikääntyvät kehitysvammaiset asiakkaamme kohdataan ja miten heidän yksilöllinen suunnitelmansa (YKS) toteutuu asumisen ja työ- ja päivätoiminnan henkilökunnan yhteistyönä toteuttaman päivätoiminnan aikana. Opinnäytetyön tarkoituksena on arvioida yhteistyön ja yksilökeskeisen suunnitelman (YKS) toteutumista.

2 ETEVA KUNTAYHTYMÄ

Kuntayhtymänä Eteva aloitti toimintansa vuoden 2009 alusta. Eteva muodostui kahdesta eri kuntayhtymästä, Uudenmaan erityispalvelusta ja Pääjärven kuntayhtymästä. Eteva on Suomen suurin vammaispalveluja tuottava kuntayhtymä. Etevan omistaa 50 kuntaa, mutta palveluista sopii noin 25 kuntaa, kuntayhtymää ja yhteistoiminta aluetta. (Eteva 2009.)

Eteva tarjoaa asumispalveluja, perhehoitoa ja työ- ja päivätoimintapalveluja erityisesti paljon apua tarvitseville henkilöille, kriisi- ja kuntoutuspalveluja erityisesti kehitysvammapsykiatriisiin tarpeisiin sekä asiantuntijapalveluja kouluille, perusterveydenhuoltoon, asumispalveluihin ja työ- ja päivätoimintakeskuksiin. Päätehtävänä lisäksi Eteva tarjoaa myös valtakunnallisia vammaispalveluita sekä voi tehdä sopimuksia muidenkin kuin jäsenkuntiensa kanssa. Etevan asiakaskunta koostuu noin 2500 vammaisesta ja kehitysvammaisesta henkilöstä. Asumisyksikköjä on 130 eri puolilla kuntayhtymän aluetta ja asuntoja niissä on 900. Etevassa työskentelee 1400 työntekijää, joista suurin osa on lähityöntekijöitä. (Eteva 2009.)

Eteva kuntayhtymässä toimii erillisinä palvelusektoreina asumispalveluiden sektori ja työ- ja päivätoiminnan sektori. Kuntayhtymän johtajana on toimitusjohtaja. Asumispalvelut ovat jakautuneet etelän- ja pohjoisen asumispalveluihin. Asumispalveluita Etevan alueella on 26 paikkakunnalla. Työ- ja päivätoimintakeskuksia on yhteensä 20. Alueellisesti ne sijoittuvat 18 paikkakunnalle. Pääsääntöisesti toimintakeskukset ovat sijoittuneet samalle paikkakunnalle asumispalveluiden kanssa. Samalla alueella toimivien asumispalveluiden ja työ- ja päivätoiminnan palveluiden käyttäjinä on monessa tapauksessa sama henkilö. (Eteva 2010.)

Eteva kuntayhtymässä on jo useiden vuosien ajan profiloitu iäkkäille kehitysvammaisille henkilöille suunnattuja omia ryhmäkoteja. Opinnäytetyössä tehdyt havainnot on toteutettu yhdessä näistä Etelä-Suomen ikääntyneille suunnatuissa ryhmäkodeissa. Kyseisessä ryhmäkodissa asuu kuusi ikääntyvää kehitysvammaista. Kaikilla ryhmäkodin asukkailla näkyy ikääntymisen mukanaan tuomia vaikeuksia, yh-

dellä on diabetes, jokaisella muistamisen ongelmia ja muuta toimintakyvyn laskua. Sen vuoksi he tarvitsevat paljon tukea ja apua päivittäisissä toimissaan. Nämä ryhmäkodin asukkaat ovat vuosia käyneet toimintakeskuksen senioriryhmässä 3-5 päivänä viikossa. Työllä on aina ollut suuri merkitys näiden ihmisten elämässä. Ikääntyminen muuttaa kuitenkin perinteisen työn tarvetta ja asettaa yksilöllisten palveluiden kehittämislle uudet haasteet.

Aikaisemmin toteutettu ikääntyneiden päivätoiminta on jo sisältänyt paljon virikkeellistä toimintaa, kuten musiikkia, liikuntaa, käsitöitä, erilaisia pelejä sekä mielekästä yhdessäoloa ilman työn mukanaan tuomaa suorittamisen pakkoa. Yksilöllisemmän ja kokonaisvaltaisemman palvelun tarve on aiheuttanut sen, että on pitänyt kehittää yhteistyötä asumispalveluiden ja työ- ja päivätoiminnan henkilökunnan välille.

Yhteistyötä asumisen ja toimintakeskuksen henkilökunnan kesken on tehty jonkin verran aikaisemminkin, esim. järjestetty harrastustoimintaa, mutta ajan mittaan ne ovat loppuneet riittävien henkilöstö resurssien puuttuessa. Yhteistyön toteutumisessa on aina ollut paljon erilaisia vaikeuksia. Tämä yhteinen historia ja kokemukset yhteistyöstä ovat luoneet pohjan yhteistyön kehittämislle edelleen. Hyvän yhteistyön edellytys on sekä asumispalveluiden että työ- ja päivätoiminnan esimiesten vahva yhteinen halu ja visio laajemmasta kokonaisuudesta sekä palveluiden kehittämisestä. Uuden toiminnan aloittaminen vaatii aina esimieheltä vahvaa sitoutumista ja uskoa siihen, että tuleva muutos kannattaa. Järvinen (2008) nostaa myös esiin lähiesimiehen tärkeää roolia muutoksessa. Lähiesimies edustaa työnantajaansa sekä työyhteisöä. Hän tuntee työyhteisönsä arjen, joten organisaation ylemmältä taholta tulevat odotukset on esimiehen tuotava henkilöstölle, siten että henkilöstön osaaminen ja omat ideat tulevat mukaan muutoksen suunnitteluun. Hyvätkin uudistukset saattavat kaatua siihen, että muutoksen toteuttajia ei ole kuultu riittävästi. Tällä yhteistyöllä ja henkilökunnan näkemysten huomioonottamisella taataan sitoutuminen muutokseen.

2.1 Asumispalvelut

Asumispalvelujen lähtökohtana on yksilöllisen ja turvallisen elämän luominen asiakkaille elämänkaaren eri vaiheissa, siten että he voivat kokea mahdollisuuksiensa mukaan itse hallitsevansa elämäänsä sekä käyttää ja kehittää omia taitojaan. Tavoitteena on varmistaa asiakkaille sellaiset asumis- ja toimintaympäristöt, jotka mahdollistavat osallistumisen tasavertaisina yhteiskunnan jäseninä.

Asumispalvelut on tarkoitettu vammaisille sekä muille henkilöille, jotka tarvitsevat itsenäisestä asumisesta suoriutumiseensa tukea ja apua. Palvelua tarjotaan ryhmäkoteihin, asuntoryhmiin tai erillisiin asuntoihin. Palvelu voi olla joko pitkäaikaista tai lyhytaikaista. (Eteva 2011.)

Palvelujen antaminen perustuu yksilökeskeiseen suunnitelmaan (YKS). Asuminen puolestaan perustuu vuokrasopimukseen. Yksilöllinen elämänsuunnitelma sisältää asiakkaan elämänhallintaa, toimintakykyä ja arkea tukevat toimintamallit hänen omassa elämässään. Palvelun tarpeen arvioinnissa apuna käytetään erilaisia arviointivälineitä, kuten Toimi arviointimenetelmää, jossa arvioidaan asiakkaan toimintakykyä. Tärkeää on yhteistyö asiakkaan lähiyhteisön sekä eri yhteistyötahojen kanssa. Palvelun tarkoituksena on asiakkaan itsenäisen elämän tukeminen. (Eteva 2011.)

2.2 Työ- ja päivätoiminta

Työ- ja päivätoimintapalvelut tuottavat vammaisille sekä muille erityisen tuen tarpeessa oleville henkilöille työ- ja päivätoimintapalveluja, joiden tavoitteena on työllistyminen ja toimintakykyisyys. Työ- ja päivätoiminta tarjoaa jatkuvan oppimisen edellytyksiä työtehtävien, säännöllisen viikkorytmin, virkistykseen sekä elämysten kautta. Toimintaa järjestetään toimintakeskuksissa, yrityksissä tai liikkuvana päivätoimintana. Palvelun sisältö on määritelty asiakkaalle tehtävässä henkilökohtaisessa suunnitelmassa. Palvelut toteutetaan yhteistyössä asiakkaiden, heidän omaistensa sekä eri yhteistyötahojen kanssa. Työ- ja päivätoiminta on tarkoitettu kehitysvam-

maisille ja vammaisille henkilöille sekä sopimuksen mukaan muille vastaavaa toimintaa tarvitseville. (Eteva 2011,26.)

Työ- ja päivätoimintoihin tullessa peruskoulun jälkeen suositellaan työhön ja aikuiselämään valmentavaa koulutusta ja suunnitelmallista saattaen siirtämistä uuteen toimintaan. Koulutusvaiheen puuttuminen ei kuitenkaan ole este palvelulle. Työ- ja päivätoiminta järjestää terveelliset ja turvalliset työskentelyolosuhteet asiakkailleen. (Eteva 2011,26.)

2.3 Asumispalveluiden ja päivätoiminnan henkilökunnan yhteistyön kuvaus

Opinnäytetyössä kuvattua asumispalveluiden ja työ- ja päivätoiminnan tiivistä yhteistyötä on toteutettu kevästä 2010 alkaen. Yhteistyön tavoitteena on asiakkaiden yksilöllinen päivätoiminta. Yhteistyöllä mahdollistetaan toimintaan suunnattua lisä resurssia yhdistämällä asumisen ja työ – ja päivätoiminnan ohjausresurssit. Yhteistyöllä tehtyjä toimintapäiviä on lisätty alun kahdesta päivästä tämän hetken neljään päivään. Maanantaina ryhmäkodin ohjaaja siirtyy aamutoimien jälkeen asiakkaiden kanssa toimintakeskukseen. Näin asumisesta saadaan yksi ohjaaja lisäresurssina toimintakeskuksen senioriryhmään. Resurssia yhdistämällä mahdollistetaan myös toimintakeskuksen ulkopuolella tapahtuva toiminta esimerkiksi keilaaminen, uiminen, kuntosali, torilla käynti ja erilaisissa taidenäyttelyissä käyminen. Tiistaina, keskiviikkona sekä torstaina toimintakeskuksesta tulee senioritoiminnan ohjaaja klo:8:00 ryhmäkotiin. Yhteistyössä asumisen ja päivätoiminnan ohjaajat aloittavat auttaen ja ohjaten asiakkaita aamutoimissa mahdollisimman rauhallisessa tahdissa huomioiden asiakkaiden yksilölliset tarpeet. Yhteistyönä toteutettu päivätoiminta alkaa klo: 10.00 ja päättyy noin 14.00 -16.00, riippuen päivätoiminnan luonteesta. Yhteistyö takaa yksilöllisesti suunnitellun toiminnan. Päivätoiminta suunnitellaan asiakkaiden toiveiden ja haaveiden pohjalta. Kaikille ryhmäkodin asiakkaille on tehty Yksilökeskeinen suunnitelma (YKS), johon myös päivätoiminta perustuu.

Yhteistyömallia kehittäessä ja rakenteita suunniteltaessa on huomioitu ikääntyvän kehitysvammaisen henkilön toimintakyvyn laskeminen ja sen mukanaan tuomat

haasteet myös liikkumiselle. Apuvälineillä liikkuville ja dementoituneille vanhuksille on psyykkisesti ja fyysisesti haastavaa siirtyä päivittäin omasta kodistaan invataksilla toimintakeskukselle. Yhteistyömalli mahdollistaa virikkeellisen päivätoiminnan omaan kotiin. Päivätoiminnan siirtäminen kotiin ei kuitenkaan pois sulje sitä, että ne asiakkaat jotka ovat tottuneet aina lähtemään töihin kodin ulkopuolelle voivat edelleen tarvittaessa siirtyä toimintakeskukselle esimerkiksi yhtenä päivänä viikossa.

Yhteistyön kehittämiseksi sovitaan säännölliset palaverit kolmen tai neljän viikon välein ohjaajien ja yksiköiden esimiesten kesken. Palavereissa kootaan kokemuksia ja näiden kokemusten pohjalta toimintaa edelleen kehitetään. Palavereista tehdään muistio joka kerta, joten asioihin voidaan tarvittaessa palata.

2.4 Eteva kuntayhtymän strategia ja arvot

Eteva kuntayhtymän tarkoituksena on tukea vammaista henkilöä yhteiskunnan yhdenvertaisena jäsenenä omassa elämässään, järjestämällä osaavan henkilöstön voimin yksilöllisiä palveluja. Tarkoituksena on edistää nykyaikaisten vammaispalvelujen kehitystä alueella, sekä rakentaa ja ylläpitää tilaajien ja alan toimijoiden verkostoa. Painotus on vammaispalvelualan vaativissa, osaamista ja laaja väestöpohjaa edellyttävissä palvelu- ja tukitoimissa (Eteva 2009.)

Käyttäjä-asiakkaalle eli henkilölle, joka tarvitsee apua ja tukea omassa elämässään, Eteva antaa mahdollisuuden yksilölliseen ja itsenäiseen elämään. Tätä työtä tukee YKS- työskentely sekä yhteistyö ja –toiminta organisaatiossa. Palvelut Etevassa toteutuu sekä omin, että yhteistyön tuottamine palveluineen, sekä niiden tueksi kehitetyn palveluintegraattorin avulla. Edellä mainittujen mahdollisuuksia lisäävien keinojen tukena on hyvä ja suunnitelmallinen yhteistyö ja työn jako eri toimijoiden kanssa. (Eteva 2009.)

Tilaaaja- asiakkaiden eli palveluita ostavien kuntien osalta on varmistettava yhteinen näkemys palveluiden toimivuudesta. Keskeisempänä yhteistyön toimivuuden var-

mistamisena on uudistuva sopimusohjaus. Kun käytössä on selkeät ja joustavat palvelumallit ja niiden toiminta on tuottavaa sekä tuettua eri palveluintegraatiolla, eli asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaista integroitua palvelua, vahvistuu organisaation kilpailukyky. (Eteva 2009.)

Myös toimia alan suunnannäyttäjänä edellyttää hyvää ja rakentavaa verkostoyhteistyötä. Se mahdollistaa parempien palvelumallien syntymisen ja niiden toteutumisen. Painotus on vammaispalvelualan vaativissa ja osaamista ja laajaa väestöpohjaa edellyttävissä palvelu- ja tukitoimissa. (Eteva 2009.)

Etevan toimintaa ohjaavia arvoja ovat: palveluiden käyttäjien ihmisoikeuksien ja itsemääräämisen kunnioitus, yksilöllisyyden sekä perhesuhteiden tukeminen, henkilöstön luovan ja osaavan työn sekä asiantuntemuksen arvostus, voimavarojen tuottavuus ja ympäristöarvojen kunnioittaminen sekä rakentava yhteistyö omistajakuntien ja muiden kumppanien kanssa. (Eteva 2009.)

2.5 Balanced Scorecard (BSC) Tasapainotettu tulokortti

Balanced Scorecard, tasapainotettu tulokortti on Robert Kaplanin ja David Nortonin 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla kehittämä menetelmä yritysten pitkäaikaisen strategian laatimiseksi. Tavoitteena oli tuoda lyhyen perspektiivin taloudellisten näkökulmien rinnalla pidempiaikaisia laadullisia ja kehittämistä korostavia tarkasteluelementtejä. Tasapainotettu mittaristo on strategisen suunnittelun ja johtamisen väline. Sen alkuperäinen nimitys on Balanced Scorecard-BSC (Kaplan & Norton 1997). Tasapainotetussa mittaristossa henkilöstö nähdään strategisena voimavarana. Mittaristolle on ominaista, että se on kokonaisvaltainen, prosessimainen ja henkilöstön osallistumista korostava. (Tuurala 2002.)

Tasapainotetun mittariston keskeinen ajatus on, että strategia laaditaan eri näkökulmista, jotka muodostavat vuorovaikutuksessa keskenään olevan kokonaisuuden. Näkökulmia voi olla neljä tai useampia ja niiden valintaan vaikuttaa mm. organisaation toiminnan luonne. Eteva kuntayhtymän tulokortissa on käytössä neljä näkö-

kulmaa. Ensimmäisenä on käyttäjäasiakas näkökulma johon kuuluvat palvelujen laatu, asiakkaiden tyytyväisyys, palveluyksiköiden keskinäinen yhteistyö sekä palvelujen saatavuus. Toisena näkökulmana on taas tilaaja asiakas eli kunnat, jotka ostavat palveluita. Kolmantena näkökulmana ovat osaaminen ja henkilöstö sekä viimeisenä toimintaprosessit. Talousnäkökulma sisältyy kaikkiin edellä mainittuihin näkökulmiin. (Eteva 2009.)

Balanced Scorecard syntyi mittausjärjestelmänä, mutta on asteittain laajentunut johtamisjärjestelmäksi, jolloin tuloskorttimalli toimii strategiaperustan (visio ja toiminta-ajatus) ja strategian laadinnan, toteuttamisen ja arvioinnin viitekehyksenä. Tuloskortti – ajattelu on kehittynyt vastareaktiona lyhyen aikavälin tulosseurantaan sekä budjettiin ja toimintasuunnitelmiin perustuvalla johtamismallille. Tuloskortti – ajattelumalli ohjaa keskittymään tekijöihin, joiden avulla tulos tehdään, ja samalla se pakottaa tekemään valintoja. Tuloskortin avulla organisaation visio ja strategiat voidaan muuntaa mitattaviksi tavoitteiksi ja toimenpiteiksi. Mittarit helpottavat strategisesti tärkeiden asioiden viestimistä sekä havainnollistamista. Kyse on siten myös vision ja strategioiden selkeyttämisestä. (Tuurala 2002.)

Tasapainotettu tuloskortti mahdollistaa viestinnän strategiasta organisaation joka tasolle ja nivoo strategiset tavoitteet yksikköjen ja yksilöiden tavoitteisiin. Yhteistyön kehittäminen asumisen ja työ- ja päivätoiminnan välillä on ollut BSC:ssä jo muutaman vuoden ajan. Tasapainotettu tuloskortti helpottaa myös erilaisten hankkeiden priorisointia strategisten päämäärien suunnassa. Johtamalla toimintaa tasapainotetun mittariston avulla, organisaatio voi seurata lyhyen aikavälin taloudellisten tulosten ohella tuloksiaan asiakkaiden, prosessien ja oppimisen sekä kasvun kannalta. Mittaristo auttaa organisaatioita tekemään päätöksiä strategioiden kehittämisestä tulosten pohjalta ja siten oppimaan omasta toiminnasta. (Tuurala 2002.)

BSC toimii Eteva kuntayhtymässä laadun mittarina, mutta tässä opinnäytetyössä se ei toimi mittarina vaan teoreettisena viitekehyksenä yhteistyölle. Asumispalvelut sekä työ- ja päivätoiminta tekevät vuosittain omat BSC tuloskortit, jotka ohjaavat ja mittaavat tavoitteisiin pääsemistä. Yhteistyö kuuluu oleellisesti molempien tahojen tavoitteisiin.

Käytämme opinnäytetyössä käsitettä ikääntyvä kehitysvammainen henkilö tai asiakas asiayhteydestä riippuen. Kehitysvammaisuutta on vuosien varrella diagnosoitu ja tasoluokiteltu monilla eri tavoilla. Tänä päivänä on pyritty pois pelkkään älykkyydosamäärään perustuvasta vaikeusasteen luokittelusta (lievä, keskivaikea, vaikea ja syvä) ja alettu korostaa yksilön tarpeita suhteuttamista oikein suunnattujen tukitoimien laajuuteen. (Vahtera 2002,10.) Ikääntyminen on koko yhteiskuntaamme koskettava ilmiö. Seuraavan kolmenkymmenen vuoden aikana ikäihmisten osuus väestöstä lähes kaksinkertaistuu. Yhä suurempi joukko kehitysvammaisia henkilöitä elää yhä pidempään, joten ikääntymiseen liittyvät kysymykset ovat ajankohtaisia. Koska ikääntyminen vaikuttaa kehitysvammaisten henkilöiden toimintakykyyn, asettaa tämä muutospaineita nykyisten palveluiden muokkaamiselle ja uusia palveluita on kehitettävä. Kokonaisuutena tämä edellytetään ikääntymistä koskevan tietämyksen, työvälineiden ja palveluiden kehittämistä. Kehitysvammaisuus rajoittaa määritelmällisesti yksilön toimintakykyä. Tämän lisäksi kehitysvammaisten vanhetessa ikääntymisen suoraan ja välillisesti tuomat lisärasitteet toimintakyvylle ja niiden aiheuttamat toimintarajoitukset asettavat uusia haasteita selviytymiselle ja palveluille. (Vesala, Numminen & Matikka 2008, 3–4.)

Elämänlaatuun liittyy ikääntyvien henkilöiden kohdalla oleellisesti myös se, että heidän on mahdollista viettää elämänsä loppu vuodet itsensä näköisessä ympäristössä, jossa heitä ja heidän mielipiteitään kunnioitetaan ja jossa harjoitettava toiminta on heille sopivaa. Ikääntyvien elämänlaadun edistämiseen liittyy myös eettisten periaatteiden tiedostaminen arjessa. Myönteisen ihmiskäsityksen vahvistaminen ja siihen sitoutuminen on tärkeä edellytys eettisesti kestäväälle työlle ikääntyvien asiakkaiden parissa. On muistettava, että kehitysvammaisella vanhuksella on oikeus yhtä hyvään hoitoon ja kuntoutukseen kuin muillakin vanhuksilla. Se edellyttää ammattitaitoista koulutettua henkilökuntaa, jonka ammattitaitoa pidetään jatkuvasti ajan tasalla. (Vahtera 2002,31.)

Kehitysvammaisilla henkilöillä esiintyy huomattavan paljon Dementiaa tai dementian kaltaisia muita sairauksia, jotka aiheuttavat toimintakyvyn laskemista. Tästä johtuva toimintakyvyn laskeminen aiheuttaa tarvetta tukitoimiin aiemmin kuin

muulla väestöllä. Tutkittua tietoa on kuitenkin hyvin vähän kehitysvammaisen henkilön dementoitumisesta, vähäisenkin tutkimustieto on Alzheimerin taudista. Muita muistihäiriöitä aiheuttavia sairauksia on tutkittu vielä vähemmän. Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu dementiaa kehitysvammaisilla 40–49 vuotiaista 10 – 25 %, 50–59 vuotiaista 20 – 55 % ja yli 60-vuotiaista 30 – 75 %. Dementiaa sairastavista 60 %:lla on Downin oireyhtymä. Normaali väestöön verrattuna kehitysvammaisten henkilöiden sairastumisriskiä lisäävät mahdollisesti myös lääkehoidot ja/tai erilaiset psyykkiset häiriöt. (Vahtera 2002, 49.)

Dementian mukanaan tuomat muutokset asiakkaiden toimintakyvyssä, edellyttävät henkilökunnalta vankkaa tietämystä ja osaamista lähityössä. Ikääntyneiden asiakkaiden kanssa työskenneltäessä keskeinen haaste on hyvän olon ja toimintakyvyn säilyminen mahdollisimman pitkään. Dementoituvat kehitysvammaiset eivät pysty täysin ymmärtämään sairauksien aiheuttamaa kipua ja kärsimystä, koska selitykset niiden syistä eivät ole ymmärrettäviä tai pysy mielessä. Epämiellyttävät tuntemukset voivat aiheuttaa käytösoireita ja sekavuutta. Kokonaisvaltaisen hyvän olon tunteen ylläpitäminen ehkäisee käytösoireiden esiintymistä. (Vahtera 2002, 32–33.)

Kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla on tärkeää huolehtia siitä, että heille dementoitumisen edetessä suunnitellaan ja toteutetaan yksilöllistä ja asiakaslähtöistä ja mahdollisimman mielekästä tekemistä työtoiminnan tilalle. Kehitysvammaiset henkilöt ovat tänä päivänä tottuneet käymään työ- ja päivätoiminnoissa ja näin saaneet haluamaansa sisältöä ja vaihtelua elämäänsä. Haasteena on monen kehitysvammaisen henkilön kohdalla se, että normaalioloissakin he tarvitsevat henkilökunnan apua toiminnan järjestämisessä ja vaihtoehtojen etsimisessä. Toimintakyvyn laskiessa on aina arvioitava uudelleen, minkä toiminnan henkilö itse kokee mielekkääksi ja minkä avulla voidaan ylläpitää jäljellä olevaa toimintakykyä. (Vahtera 2002, 61.)

Airi Airilan (2000) tutkimuksessa nostetaan esiin viriketoiminnan suurta merkitystä dementoituneen henkilön elämässä, elämänlaatua lisäävänä tekijänä. Toimintakyvyn ylläpitäminen jopa parantaminen ja mielialan kohentuminen ovat mahdollisia myös dementoituneen kohdalla. Ikääntyneiden ja erityisesti dementoituneiden henkilöiden

passivoivasta ja säilyttävästä hoitamisesta ollaan pääsemässä eroon ja siirtymässä hoitokäytäntöihin ja viriketoimintoihin, jotka mahdollistavat hyvän yksilöllisen elämän loppuun asti. Viriketoiminnalla pyritään parantamaan henkilön vuorovaikutussuhteita sekä vaikuttamaan ympäristöolosuhteisiin ja tätä kautta vaikuttamaan toimintakykyyn. Viriketoiminnalla tuetaan henkilön itsetuntoa auttamalla häntä pitämään yllä hänen persoonallisia ominaisuuksiaan ja taitojaan sekä auttamaan tekemään asioita joista hän itse nauttii. Henkilöstöltä edellytetään paneutumista dementoituneen ihmisen elämänhistoriaan, arvomaailmaan, tapoihin ja tottumuksiin.

Vahtera (2002, 61–62) korostaa viriketoiminnan merkitystä ryhmässä, koska henkilöiden, joilla on kommunikaatio ongelmia, on vaikea omaehtoisesti ottaa yhteyttä toisiin ihmisiin. Kehitysvammaiset henkilöt kokevat helposti itsensä epäonnistuneiksi ja vetäytyvät pois vuorovaikutustilanteista. Henkilökunnan tulee tarjota heille turvalliset ja heidän tarpeensa huomioonottavat puitteet osallistumiseen ja kontaktien luomiseen. Toiminnan aktivointiin ei riitä pelkästään se, että ollaan fyysisesti samassa tilassa vaan tarvitaan yhteistä tekemistä ja yhteistä kokemuspohjaa.

Opinnäytetyössä kuvattu yhteistyö asumispalveluiden ja työ- ja päivätoiminnan henkilökunnan kesken tapahtuu ryhmäkodissa, jossa ikääntyvät asiakkaat ovat asuneet jo pitkään yhdessä. Onnistuneen päivätoiminnan pohjana on ollut se, että ikääntyvät asiakkaat tuntevat toisensa, sekä ohjaajat. Toiminta on näin tuttua ja turvallista sekä luottamuksellista yhdessäoloa. Ikääntyvä kehitysvammaisen ei välttämättä enää jaksaa siirtyä paikasta toiseen, vaan päivätoiminnan toteuttaminen ryhmäkodissa on inhimillisempää. Ryhmäkodin tutut tilat auttavat ja tukevat kehitysvammaista henkilöä liikkumaan ja toimimaan mahdollisimman omatoimisesti. Yhteistyönä toteutettu toiminta mahdollistaa virikkeellisen ja mahdollisimman yksilöllisen päivätoiminnan jatkumisen, vaikka ikääntyvä henkilö ei jaksaisi enää osallistua varsinaiseen päivätoimintaan toimintakeskuksella.

3.1 Yksilökeskeinen suunnitelma (YKS)

Palvelusuunnittelumenetelmä YKS tarkoittaa ajattelu- ja työskentelytapaa, joka antaa työkaluja henkilön oman äänen ja mielipiteen aitoon kuuntelemiseen sekä tukee häntä oman elämän suunnittelussa. Se auttaa henkilöä tunnistamaan itselleen tärkeitä asioita. Tuen tarjontamallissa korostetaan aktiivisen tuen periaatetta, missä kehitysvammaisen henkilön vastuuta, kykyjä, itsenäisyyttä ja valinnan vapautta sekä myös harkittujen riskien ottamista kannustetaan. (Eteva 2010.)

Aikaisemmin kuntayhtymässä asiakastyön suunnittelua ohjasi tuki- ja palvelusuunnitelma, joka tehtiin yhdessä sosiaalityöntekijöiden, mahdollisesti myös psykologin, omaisten ja asiakkaan kanssa. Tässä mallissa asiakas itse kuitenkin jäi usein pienempään rooliin. Yksilökeskeinen elämän suunnitelma parantaa tänä päivänä asiakkaan oman äänen kuulumista ja hoidon laatu on parantunut. Yksilökeskeisen suunnitelman lähtökohtana ovat asiakkaan kunnioitus ja itsemääräämisoikeus sekä valinnat, ihmisoikeudet ja osallisuus. YKS – työskentely perustuu siihen, että asiakas on työskentelyn keskipiste ja hän on oikeasti siinä mukana. Läheiset ja työntekijät auttavat asiakasta saamaan oikeanlaista tukea ja toimitaan niin, että asiakkaan oma elämäntapa voisi toteutua.

Asiakkaalle YKS merkitsee kuulluksi tulemistä, joka lisää hänen turvallisuuden tunnettaan. Työntekijöille yksilökeskeinen suunnitelma tuo lisää asiakkaan tunteista ja ymmärrystä. Perheen ja lähiverkoston yhteinen näkemys asiakkaasta lisääntyy. Yhteinen näkemys auttaa arjen työssä toimimaan tavoitteiden mukaisesti. Se auttaa myös uusia työntekijöitä perehtymään asiakkaaseen nopeammin. (Hallikas, Helin, Karesvuori, Lauren, Mehtonen, Niskanen, Raappana, Ratas & Vilppola 2007, 6-8.)

Perinteisesti kehitysvammaisten palveluita suunniteltaessa ensisijaisina toimijoina ovat olleet erilaiset asiantuntijat, kuten, lääkärit, psykiatrit, hoitajat ja omaiset. Tälle toimintatavalle yksilökeskeinen suunnittelu tarjoaa vaihtoehdon, jossa yksilö on aina keskipisteessä. Arvotaustaltaan YKS perustuu ihmisoikeuksille, itsenäisyydelle ja kehitysvammaisten tasavertaiseen kohteluun valtaväestön kanssa. Toimintamalli mahdollistaa palvelujen ja tukitarpeiden suunnittelemisen niin, ettei tarvitse yrittää sopeutua jo olemassa oleviin palveluihin. Yksilökeskeistä suunnitelmaa on kehitetty

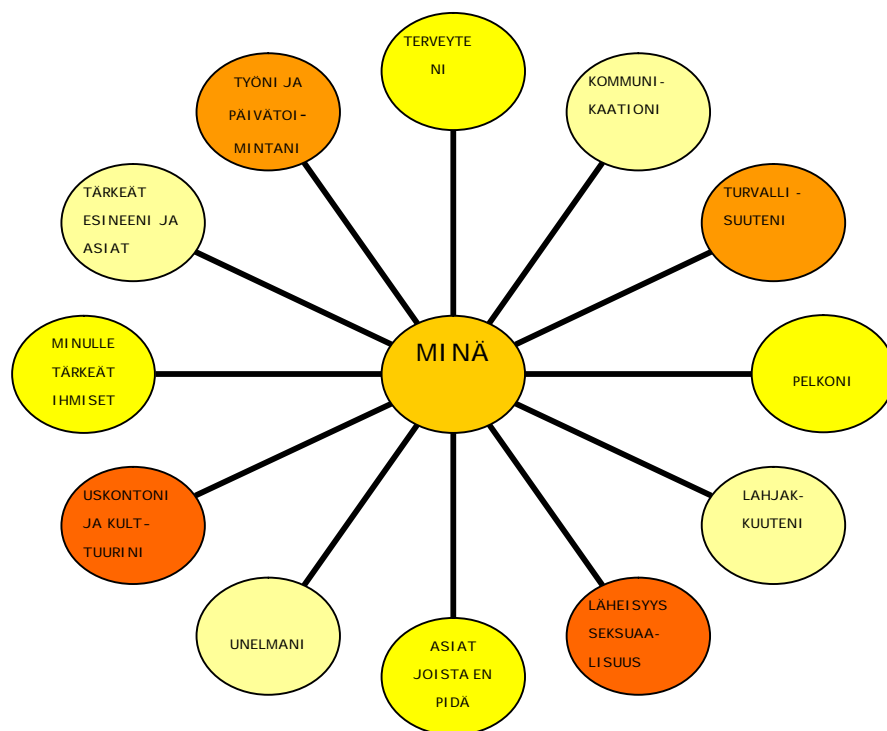
1980-luvulla Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Yksilökeskeisen suunnittelun puolesta-puhujana on ollut Iso- Britanniassa Helen Anderson. (Robertson ym. 2005.)

PCP, Person Centred Planning, joka on suomennettuna YKS eli yksilökeskeinen suunnitelma on huomattavasti pidemmällä ja vakiintuneena toimintamallina Englannissa. Vallitseva ajatusmalli on yksilöllinen lähestymistapa, jota painotetaan tuen, päivätoiminnan ja asumisen suunnittelussa. Kehitysvammainen itse on avainasemassa ja osana päätöksentekoa. Tässä mallissa halutaan erityisesti korostaa kehitysvammaisen tasavertaisuutta valtaväestöön. Lähtökohtana on, että kehitysvammaisella on oikeus normaaliin elämään normaaliympäristössä vamman vaikeudesta riippumatta. Tuen tarjoamisessa ei korosteta hoivaperiaatetta, vaan kehitysvammaisen vastuuta, kykyä, itsenäisyyttä ja valinnanvapautta.

YKS on perinteistä hoitotyön suunnitelmaa syvällisempi. Se auttaa ymmärtämään kunkin ihmisen elämäntapaa ja merkityksellisiä asioita, jotka otetaan huomioon päivittäin. Tämä mahdollistaa jokaiselle yksilölle oman näköisen elämän. Näin pystytään lisäämään ihmisen hyvinvointia ja elämän mielekkyyttä. Yksilökeskeisessä suunnitelmatyössä keskitytään ongelmien sijasta asiakkaan voimavaroihin. Merkityksellistä on ymmärtää ihminen itse elämänsä suunnittelun tärkeimmäksi henkilöksi. Yksilökeskeisen suunnitelman myötä asiakkaat voimaantuvat, kun he saavat vaikuttaa asioihinsa ja heidän asemansa yhteisössä on arvostettu. (Hallikas ym. 2006,5–7.)

Eteva kuntayhtymässä on tavoitteena koko henkilökunta kouluttaa yksilöllisen suunnitelman tekemiseen sekä toteuttamiseen asiakastyössä. Myös esimiehet on koulutettu sekä yksilökeskeisen suunnitelman toteuttamiseen että johtamisen eri keinoilla turvaamaan sen käyttö sekä arviointi asiakastyössä. Esimiehillä on johtamisen tukena myös palvelunkehittäjät, jotka tulevat tarvittaessa mukaan yksilökeskeistä suunnitelmaa aloitettaessa. Yksilökeskeisen suunnitelman toteutuminen arjessa varmistetaan myös erilaisten asiantuntijoiden osallistumisella tukitiimeihin. Tukitiimit kokoontuvat säännöllisesti ja niissä käsitellään yksilöllisissä suunnitelmissa esiin tulleita aiheita. Tukitiimeihin osallistuu asiantuntijoista esimerkiksi psykoterapeutti, psykologi, fysioterapeutti, toimintaterapeutti, musiikkiterapeutti sekä

sosiaalityöntekijät. Opinnäytetyöhömmöön liittyvä henkilökunta ovat kaikki käyneet koulutuksen sekä aloittaneet jokaiselle asiakkaalle yksilökeskeisen suunnitelman tekemisen. (Kuvio 1.) kuvaa tärkeitä eri elämän alueita, jotka huomioidaan yksilökeskeistä suunnitelmaa tehdessä. Näiden asioiden hyvä kirjaaminen korostuu erityisesti silloin, kun henkilökunta vaihtuu tai on sijaisia töissä. Näin myös vaikeasti vammaisten henkilöiden arjen hyvä sujuminen turvataan yksilöllisesti.

KUVIO 1. Asioita, joita YKS- suunnitelmaan sisältyy

3.2 Yksilökeskeinen ohjaaminen ja voimaantuminen

YKS- työskentelyn taustafilosofiana toimii voimaantuminen. Voimaantuminen lähtee ihmisestä itsestään. Voimaantuminen on aina henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi. Henkilöstöltä edellytetään kykyä kuunnella asiakkaan omia toiveita ja odotuksia omasta elämästään, jotta kehitysvammainen henkilö voi tuntea voimaantuvansa. (Lauren 2008, 11.)

Siitosen (1999) mukaan voimaantuminen on sarja tapahtumia, jonka kannalta toimintaympäristön olosuhteet kuten valinnanvapaus ja turvalliseksi koettu ilmapiiri voivat olla merkityksellisiä. Voimaantumisprosessia voidaan tietoisesti edistää luomalla sellaiset ulkoiset olosuhteet, jotka edesauttavat ihmisen ihanteellista kasvua. Keskeistä prosessissa on yksilön vapaus toimia ja tehdä valintoja ja kokea tulevaisuutta kuulluksi. Voimaantumisen myötä ihminen kykenee osallistumaan yhteisöjen toimintaan, tekemään valintoja ja päätöksiä, toimimaan vastuullisesti, neuvottelemaan ja tuntemaan oman persoonallisen merkityksensä. Näin pystyy vaikuttamaan ympäristöön sekä saa kokemuksen tunteen ryhmään kuulumisesta. Ihmisen toiminta on oma-aloitteista ja tunteiden ilmaisemista monipuolista ja tarkoituksenmukaista. (Siitonen 1999, 83, 86, 93.)

Siitosen (1999) tutkimus osoittaa, että voimaantuminen on hyvin monitahoinen käsite. Keskeistä on toimiminen omaa voimaantumista mahdollistavassa ja hyvinvoinnin tunnetta edistävässä yhteisössä. Voimaantumista kuvataan sisäisenä voiman tunteena, johon kuuluu vastuullisuus, halu ja kyky toimia eettisesti oikein. Voimaantumisessa keskitytään ratkaisuihin ongelmien sijasta. Tätä voidaan edistää rohkaisemalla, avoimuudella, toimintavapaudella sekä turvallisuuteen, luottamukseen ja yhdenvertaisuuteen pyrkimisellä.

Takasen (2005) mukaan voimaantuminen on sosiaalinen prosessi, johon vaikuttavat erilaiset ristiriitatilanteet ja niiden ratkaisut, arkiset kokemukset ja vuorovaikutustilanteet. Voiman lähteenä ovat sisäiset voimat ja itsensä kuuntelu ja näihin vaikuttavat uskomukset, tunteet ja ajatukset. Voimaantumisessa on tärkeää löytää itsensä olematta kuitenkaan itsekäs. Voimaantumisessa jokaisella tulisi olla oikeus itse määrittellä millainen on ihmisenä. Voimavarojen löytäminen tapahtuu yleensä tulevaisuuden suunnitelmien ja unelmien kautta. (Takanen 2005, 44–48.) Yksilökeskeisessä elämän suunnitelmassa juuri unelmilla ja haaveilla on erittäin suuri merkitys henkilön omassa elämässä.

Järvinen (2009) korostaa kirjassaan esimiehen tärkeimmäksi tehtäväksi johtamisen. Hyvä johtaminen ei ole käskyttämistä, mutta ei myöskään vapaata itseohjautuvuutta.

ta. Ratkaisu tulee aina etsiä työyhteisön olemassaolon tarkoituksesta. Hän nostaa johtamisen merkitystä perustehtävän toteutumisessa.

Myöskään voimaantumisen näkökulmasta johtajuus ei korostu perinteisellä tavalla. Johtajuus on ensisijaisesti sitä, että vastuu ja ryhmätietoisuus on jaettu koko työyhteisön kesken. Johtamisen vastuu on jokaisella ryhmän jäsenellä. Johtajan vastuulla on auttaa ryhmää pitämään huolen siitä mitä he haluavat luoda. Johtamisen kautta keskitytään intensiivisesti yhteiseen visioon ja sen todellistamiseen. Tämän päivän johtaminen ei tapahdu ylhäältä alaspäin ja sanelulla mitä alaisten kuuluu tehdä. Se on syntynyt työyhteisöissä joissa valta ei enää ole sidottu titteleihin tai asemaan vaan kykyyn rakentaa vuorovaikutusta ja saada ihmiset innostumaan. Yhteisen vastuun ottamisen merkitys korostuu. Uudistaminen ja innovoiminen eivät onnistu ilman toimivia rakenteita ja tietynlaista pysyvyyttä. Ylläpito ja vahvistaminen eivät riitä muuttuvassa maailmassa menestymiseen, vaan tarvitaan uudistumista. (Takana 2005, 173–174.)

Mattila (2008) nostaa väitöskirjassaan esiin hoitohenkilökunnan koulutuksen merkityksen dialogi taidoista sekä ihmisyyden merkityksen tiedostamisesta. Tämä näkyy hänen mukaansa itsensä ja toisen kunnioittamisena niin, että vaikeistakin asioista voidaan ja halutaan puhua niiden oikeilla nimillä. Hoitohenkilökunnan on itse voimaannuttava jotta voi mahdollistaa asiakkailleen voimaantumisen kokemuksen. Tärkeää on, että työyhteisössä ja asiakassuhteissa oikeasti halutaan päästä kaikkien osapuolien voimaantumista edistäviin ratkaisuihin ja toimintatapoihin.

3.3 Monimuotoinen yhteistyö

Kuntayhtymässä oli ennen palvelusektoreiden eriytymistä omiksi alueiksi asuminen ja työ- ja päivätoiminta, omat sektorit alueittain. Tämä tarkoitti, että esim. alueella Länsi-Uusimaa oli yhteinen palvelujohtaja asuminen ja työkeskusten (ent. nimitys nykyisille toimintakeskuksille) sekä sosiaalityöntekijöiden ja palveluohjaajien kesken. Kaikki kokoontuivat samoihin kokouksiin ja toimintoja kehitettiin yhdessä.

Uusi organisaatiorakenne toi tullessaan sen, että asumisen esimiehillä, toimintakeskusten esimiehillä, sosiaalityöntekijöillä sekä palveluohjaajilla on omat esimiehet. Näillä palvelusektoreilla on myös omat budjetit, tulostavoitteet, tuotteilla omat hinnat kunnille ja omat BSC kortit. Nykyisessä organisaatiomallissa on asumisella oma palvelujohtaja koko organisaatiotasolla ja sama kuvio myös työ- ja päivätoiminnoissa sekä asiantuntijapalveluissa. Tämä nykyinen malli on asettanut omat haasteensa yhteistyölle, koska sektoreiden tulostavoitteen ja budjetit määrittelevät toimintaa.

Asumisen ja työ- ja päivätoiminnan henkilökunnan välinen yhteistyö tapahtuu kahden eri yksikön välillä, jotka toimivat samassa organisaatiossa. Työtä ohjaa sama strategia ja arvot, mutta työyhteisöt ovat erilliset. Asiakkaat käyttävät sekä asumisen että työ- ja päivätoiminnan palveluja. Laura Wallenius Pro gradu tutkielmasaan (2004) kirjoittaa yhteistyön toteuttamiseen kohdistuvien kannustimien tai yllykkeiden merkityksestä organisaatiotasolla välttämättömän yhteistyön toteuttamiseksi. Samaisessa tutkimuksessa Wallenius toteaa tehokkaan ja toimivan yhteistyön edellytyksiin kuuluvan halun toteuttaa yhteistyötä. Yhteistyöhön ryhtyminen edellyttää yhteisesti jaettuja normeja sekä avointa keskustelua. Tämä lisää luottamusta organisaation sisällä.

Engerstömin (1995, 27–30.) mukaan yhteistoiminta on aktiivista osallistumista ja yhteisissä tilanteissa toimimista. Verkostossa yhdistetään resursseja, syvennetään omaa tietoa, saadaan lisäarvoa omalle osaamiselle, koordinoidaan ja sovitetaan toimintoja yhteen. Tiukasta työnjaosta luovutaan, siirrytään näin joustavuuteen, yhdessä tekemiseen ja erikoistumisesta monialaisuuteen. Salmelainen (2008, 19–22.) puolestaan korostaa yhteistyössä eri verkostojen ja työryhmien kanssa jaettua tietoa, valtaa ja osaamista, tavoitteena on saada aikaan sellaista johon ei yksin pystytä. Hänen mukaansa ikääntyneiden kuntoutuksessa yhteistyön hyvään sujumiseen vaikuttaa tiedottamisen monialaisuus. Hyvään yhteistyöhön kuuluu sitoutuneisuus, vastuunotto, avoimuus, luotettavuus, vastavuoroisuus, yhteistyötä edistävät tilanetekijät, tutut yhteistyötahot, pieni paikkakunta hyvät aikaresurssit ja tehtävien jakaminen. Yhteistyötoiminnassa huomioidaan hyvä etukäteisvalmistelu, yhdessä tekeminen ja asioiden jämässä toteutuminen.

Opinnäytetyössä kuvattu yhteistyömalli syntyi asumispalveluiden sekä työ- ja päivätoiminnan tarpeesta kehittää ikääntyneiden kehitysvammaisten asiakkaiden palveluita ja nimenomaan senioritoimintaa. Yhteistyömalli on ollut uusi toimintamalli yli sektorien, vaikkakin tarvetta yhteistyölle on ollut jo aikaisemmin. Yhteistyö on edellyttänyt henkilökunnalta ja meiltä esimiehiltä vahvaa sitoutumista ja halua sekä innostusta uuteen tapaan toimia. Kaiken pohjana on edellä esitetty yksilökeskeinen suunnitelma, jonka pohjalle toiminnan suunnittelu perustuu. Avoin keskustelu ja arjen haasteiden rohkea esille tuominen on ollut avain muutokseen ja hyvän yhteistyön kehittymiselle. Yhteistyö malli on toiminut 1,5 vuotta ja toimintaa on arvioitu säännöllisissä yhteistyöpalaverissa. Yksilöllisen suunnitelman ja yhteistyön toteutuminen arjessa herätti kiinnostuksen tutkia aihetta tarkemmin opinnäytetyössämme.

Sosiaali- ja terveysministeriö on osaltaan nostanut esiin strategiassaan 2015-uusin aseinen kohti haasteita tärkeiksi linjauksiksi terveyden ja toimintakyvyn edistämisen, työelämän vetovoiman lisäämisen, köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämisen, toimivien palveluiden sekä kohtuullisen toimeentuloturvan varmistamisen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006.)

3.4 Kehitysvamma-alan uudet haasteet

Väestön ikääntyminen tulee koskettamaan erityisesti sosiaalipalvelualaa hoidon ja hoivan tarve tulee lisääntymään voimakkaasti. Ikääntyminen heijastuu kehitysvamma-alalle kahta kautta: työntekijöiden eläköitymisensä ja asiakaskuntamme ikääntymisensä. Palvelutarpeiden määrän, asiakasvaatimusten tason ja kansainvälisen kilpailun johdosta alaan tulee kohdistumaan kovia tehokkuus- ja tuottavuus vaatimuksia. Palveluhenkilökunnalta vaaditaan yhä enemmän ja enemmän vahvaa osaamista vanhustyöstä. Vanhusten määrän kasvaessa tarvitsemme myös panostusta ympäri- vuorokautisiin palveluihin ja hoitotyön vastuullisuus ja vaativuus kasvaa. Suurin haaste on saada riittävästi henkilökuntaa vanhustyöhön. Ongelmat alan työvoiman saatavuudessa ja toisaalta jatkuvasti kasvavat haasteet ovat suuret. Työvoiman

saatavuuden puutteita ei pystyä korvaamaan kotimaisella työvoimalla vaan ulkomaisia osaajia tarvitaan yhä enemmän. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2006, 50–51.) Maahanmuutto tulee lisääntymään ja erilaisten kulttuurien ja toimintatapojen kohtaaminen tulee osaksi arkea. Haasteena on se, että pystymme käyttämään maahanmuuttajien lahjakkuusreservit täysimääräisesti. (Opetusministeriö 2007, 10.)

Yhteiskunnan kannalta on erittäin tärkeää, että nuorten koulutusvalinnat ovat sellaisia, että ne mahdollisimman hyvin vastaavat työvoiman tarpeeseen. Toimenkuvat eri ammattien sisällä ja ammattien tehtäväsällöt muuttuvat. Osaamisen laaja-alaisuudella ja siirrettävyydellä on suuri merkitys. Osaavan työvoiman saatavuuden varmistaminen edellyttää pienentyvien ikäluokkien korkeaa osaamis- ja sivistystasoa ja aikuisväestön osaamis- ja sivistystason ylläpitämistä ja kehittämistä, mahdollistaen myös ammattivaihdon myöhemmällä iällä. (Opetusministeriö 2007, 8–10.)

Vammaispalveluiden palvelurakenteita uudistetaan jatkuvasti, pitkäaikaista laitoshoidoa vähennetään yhtälailla vammais- kuin vanhuspalveluissa. Kotona asuminen ja sen tukeminen on päälinja. Tämä edellyttää vahvaa ammattitaitoa henkilökunnalta, avopuolen kehittämistä, asiakastietojärjestelmien ja kommunikaatioketjujen saumatonta yhteistyötä palveluiden järjestämiseksi. Entistä huonokuntoisempia ihmisiä asuu omissa kodeissaan ja hoito on kyettävä järjestämään mahdollisimman hyvin. Eteva kuntayhtymä muodostaa yhdessä yhteistyökumppanien kanssa osaamista, ammattitaidon kehittämistä ja palvelumuotojen uudistamista edistävän verkoston. Osaava ja monipuolisesti toimiva henkilöstö on avainresurssi ja muutoksen tekijä. Etevassa tunnustetaan turvallisuuden ja palkitsevan työn merkitys työhyvinvoinnille. Osaava ja työnsä kehittämisestä motivoituneen henkilöstön saaminen ja työsuhteessa pysyminen on vammaispalvelujen vaikuttavuuden avainkysymys. Tulevaisuudessa vammaispalvelualalla tarvittava osaaminen on laajempaa kuin hoito- ja sosiaalityön osaaminen. Asiakkaan tarpeista määrittyvä osaamistarve luo tarvetta esimerkiksi taiteelliselle, tekniselle ja liikunnalliselle osaamiselle, alan tutkimusosaamiselle ja perustehtävässä erikoistumiselle. (Eteva 2010, 4–5, 12.)

Kehitysvamma-alalla tällä hetkellä ja tulevaisuudessa näyttäytyy suurena haasteena kehitysvammapsykiatrian lisääntyvä osuus asiakastyössä. Mielen terveyden ja käyt-

täytymisen häiriöiden esiintyvyys kehitysvammaisilla lapsilla ja aikuisilla on noin 30 – 50 %, joista vakavia 10 %. Vaikeuksia kuitenkin tuottavat eniten kehitysvammaisuuteen liittyvät ymmärryskyvyn ja kommunikaation rajoitukset sekä ajattelun ja käyttäytymisen erityispiirteet. Henkilökunnalta vaaditaan paljon taitoa yhteistyöhön omaisten, viranomaisten ja hoidosta vastuullisten kesken. (Eteva 2010, 2.)

Kunnat ovat tänä päivänä kovan taloudellisen paineen alla, koska sosiaali- ja terveysmenot kasvavat, mutta samaan aikaan valtiolta saamat tuet pienenevät suurimmassa osassa Suomen kuntia. Kunnat eivät juuri itse enää tuota sosiaalipalveluita omana toimintanaan vaan ostavat niitä muilta palveluiden tuottajilta. Nyt on jo nähtävissä monikansallisten sosiaali- ja terveystalveluiden yritysten tuleminen Suomeen. Kilpailu kovenee ja palveluiden tuottajien on panostettava yhä enemmän palvelujen laatu hinta suhteeseen.

Opinnäytetyössämme kuvattu yhteistyö on hyvä esimerkki resurssien ja ammatillisen osaamisen hyödyntämisestä taloudellisesti sekä yksilöllisesti asiakkaidemme palveluita suunniteltaessa. Asumispalveluiden sekä työ- ja päivätoiminnan henkilökunnan välinen yhteistyö päivätoiminnan ohjauksessa, ovat ammatillisesti haastavia ja vaativat vankkaa ja monipuolista osaamista. Hyvä ammattitaito antaa valmiudet toteuttaa, kehittää sekä arvioida työtä. Yhteistyömalli edellyttää myös verkostoitumista sekä kykyä yhteistyöhön erilaisten asiantuntijoiden sekä omaisten kanssa. Koulutus ja työkokemus antavat valmiutta ja rohkeutta ohjaajille suunnitella sekä käyttää luovuutta yhteistyöpäivien sisältöä suunniteltaessa ja toteuttaessa. Tämä taas edesauttaa työssä viihtymistä sekä siihen sitoutumista.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyömme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivinen tutkimus ei pyri yleistämään kuten kvantitatiivinen tutkimus, vaan tarkoituksena on ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja sille mielekkään tulkinnan antaminen. Laadullisella tutkimuksella pyritään ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei tarvita tarkkaa viitekehystä eikä tiukkoja sääntöjä, kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa, vaan laadullisen aineiston analyysi on syklinen prosessi. Kvalitatiivinen tutkimus sopii parhaiten tilanteisiin, joissa tutkittavasta ilmiöstä ei ole ennestään tietoa, ilmiöstä halutaan syvällinen näkemys, luodaan uusia teorioita,

käytetään triangulaatiota tai ilmiöstä halutaan hyvä kuvaus. Laadullinen tutkimus tutkii yksittäistapausta, kun taas määrällisessä tutkimuksessa tutkitaan joukkoa. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista että tutkijalla on suora kontakti tutkittavaan, tutkija menee mukaan kentälle joko haastattelemaan tai havainnoimaan itse. Tutkimus tehdään oikeassa kontekstissa. (Kananen 2008, 26–27, 41–43.)

4.1 Opinnäytetyön tehtävä ja tavoite

Opinnäytetyömme tehtävänä on kuvata miten ikääntyvät kehitysvammaiset asiakkaamme tulevat kohdatuksi ja miten heidän yksilöllinen suunnitelmansa (YKS) toteutuu asumisen ja työ- ja päivätoiminnan henkilökunnan yhteistyönä toteuttaman päivätoiminnan aikana. Opinnäytetyön tavoite on arvioida yhteistyön ja yksilökeskeisen suunnitelman (YKS) toteutumista, keräämällä tietoa ryhmäkodissa kahden päivän ajan.

4.2 Tiedonkeruumenetelmä

Tiedonkeruumenetelmänä on osallistuva havainnointi. Havainnoinnin kohteita ovat yleensä yksilön käyttäytyminen/toiminta tai toiminta ryhmässä. Tässä tutkimuksessa havainnoinnin kohteena on asumisen ja työ- ja päivätoiminnan yhteistyötä tekevät ohjaajat sekä päivätoimintaan osallistuvat ryhmäkodin asiakkaat. Havainnoinnin käyttö on perusteltua tilanteissa, joissa ilmiöistä ei ole tietoa tai tieto on vähäistä. Havainnoinnin etuina ovat tilanteen ja ilmiön autenttisuus, ilmiö tapahtuu luonnollisessa ympäristössään ja kontekstissaan. Tärkeää on, että tutkittava ilmiö on havainnoitavissa. (Kananen 2008, 59.)

Havainnointi on tieteellisen työskentelyn perusedellytys ja se merkitsee systemaattista tietojen kokoamista ja tieteelliseen työskentelyyn suuntautuvaa toimintaa. Havainnointi eli observointi on tiedonkeruuta aistien avulla. Sen avulla saadaan tietoa ympäristöstä, henkilön tilasta, verbaalisesta ja nonverbaalisesta viestinnästä erilaisista toiminnoista tottumuksista ja taidoista. Havainnointi on menetelmä jonka

avulla pystytään keräämään monipuolista ja mielenkiintoista aineistoa. Havainnointimenetelmää käytettäessä on tärkeää muistaa, että tutkija pitää erillään havainnot ja omat tulkintansa näistä havainnoista. (Vilka 2006, 44–47.)

Opinnäytetyön kohderyhmänä oli viisi ikääntyvää kehitysvammaista henkilöä, jotka kaikki asuvat samassa Eteva kuntayhtymän ryhmäkodissa ja heidän ohjaajansa. Kyseiset henkilöt osallistuvat Eteva kuntayhtymän asumisen ja työ- ja päivätoiminnan henkilökunnan yhteistyössä toteuttamaan päivätoimintaan. Osallistuva havainnointi tarkoittaa, että tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan tutkimuskohteen ehdoilla ja yhdessä sen jäsenten kanssa ennalta sovitun ajanjakson. Osallistuva havainnointi toteutettiin kahden päivän aikana ryhmäkodissa. Tiedonkeruu tapahtui reaaliajassa muistiinpanoja tehden kenttäpäiväkirjaan. Käsien kirjoitettua tekstiä havainnoinneista kertyi yhteensä kahden päivän ajalta 23 sivua. Osallistuva havainnointi tapahtuu usein ennalta valitusta teoreettisesta näkökulmasta. Tämän opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä toimii Yksilökeskeinen suunnitelma (YKS). Osallistuvassa havainnoinnissa käytimme havaintorunkona kysymyksiä: Mitä tarpeita asiakkaat tuovat päivän aikana esiin? Tämä kysymys pohjautuu teoriaan ikääntyvän kehitysvammaisen henkilön erityispiirteistä sekä hänen yksilöllisessä suunnitelmassaan esiintyviin henkilökohtaisiin tarpeisiin. Miten tarpeisiin vastattiin? Tällä kysymyksellä haimme vastauksia siihen, miten henkilökunta vastasi yksilöllisesti asiakkaiden esille tuomiin tarpeisiin sekä miten he tulkitsivat myös ei-sanallisesti esiin tulleita tarpeita. Tämä kysymys ohjeisti myös voimaantumisen teorian näkymiseen. Viimeinen kysymys: Mistä hyvä arki koostui päivätoiminnan aikana? johdatteli meitä yhteistyön tarkasteluun ja yksilöllisyyden toteutumiseen päivätoiminnan aikana.

Havainnoinnin etuina on se, että saadaan välitöntä ja suoraa tietoa tutkittavasta kohteesta. Toteutimme tutkimuksen havainnoinnin osallistumalla kahden päivän ajan ryhmäkodin päivätoimintaan. Toimimme päivätoiminnassa mukana osallistuen kaikkeen yhteiseen tekemiseen ja toimintaan jota päivän aikana toteutettiin. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkijan on tärkeää päästä jäseneksi yhteisöön, jotta hän voi elää ilmiön kanssa tehden havainnot. Tämä edellyttää erityisesti tutkijan hyväksymistä yhteisön jäseneksi. (Kananen 2008, 55.)

4.3 Aineiston analysointi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisessa tutkimuksessa. Analyysin tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon. Analyysin tarkoituksena on, luoda hajanaisestakin aineistosta mielekäs, selkeä ja yhtenäinen informaatiokokonaisuus. Analyysillä luodaan selkeyttä aineistoon, jotta voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. Aineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 93–98.)

Opinnäytetyössä käytimme aineistolähtöistä induktiivista sisällönanalyysia. Havaintopäivien jälkeen kävimme läpi yhdessä molempien tekemät kenttäpäiväkirjat. Ensimmäiseksi erittelimme jokaisen viiden asiakkaan kohdalta tekemämme havainnot yksilöllisesti molempien havainto päivien osalta. Käytimme tässä vaiheessa eri värejä, joiden avulla koodasimme aineistosta opinnäytetyömme tehtävän mukaisia havaintoja. Opinnäytetyömme tehtävänä oli kuvata kuinka asiakkaamme tulevat kohdatuksi ja miten heidän yksilöllinen suunnitelmansa toteutuu henkilökunnan yhteistyönä toteuttaman päivätoiminnan aikana. Tämän jälkeen redusoimme eli pelkistimme aineiston tiivistämällä ja pilkkomalla osiin. Seuraavaksi aineisto klusteroitii eli koodattu ja ryhmitelty aineisto käytiin tarkasti läpi ja etsimme samankaltaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa tarkoittavat käsitteet yhdistimme alakategorioiksi ja lopulta niistä muodostui yläkategorioita. (Kuvio 2-4.) Esimerkkinä aineistolähtöisestä sisällönanalyysista: Asiakas sai valita mitä haluaa syödä aamupalaksi, tästä alakategoriaksi nousi oman äänen kuulumisen tärkeys ja oma päätös sekä yläkategoriaksi itsemääräämisoikeus. (Kuvio 2.)

5 TULOKSET

Sisällön analyysia tehdessä nousi esille kolme pääkohtaa: itsemääräämisoikeus, ihmisarvon kunnioitus, sekä yksilöllisyys päivätoiminnan aikana. Kehitysvammaisten asiakkaiden ikääntyminen ja sen mukanaan tuomat yksilölliset tarpeet näkyivät kaikilla osa-alueilla. Päivätoiminnan suunnittelu ja toteutus oli monipuolista ja palveli niin yksilöitä kuin koko ryhmää.

5.1 Ikääntyvän kehitysvammaisen itsemääräämisoikeuden toteutuminen

Itsemääräämisoikeus on laaja käsite, joka meille näyttäytyi hyvin näkyvänä tuloksena siten, että asiakkaat elivät hyvin omannäköistä arkeaan ja heillä kaikilla oli erilai-

set tarpeet ja kyky tuoda ne esiin. Asiakkaille oli tärkeää tulla nähdyksi ja kuulluksi. Henkilökunnalla oli ammattitaitoa ja kykyä kohdata yksilöllisesti. Tärkeintä oli, että asiakkaat saivat olla omina itsenään ja heidän mielipiteitään arvostettiin. Itsemääräämisoikeus näkyi päivätoiminnan aikana monissa eri arjen tilanteissa kuten tunteiden ilmaisemisessa turvallisesti, jokaisella oli oikeus ruokarauhaan ja saapua aamupalalle omaan tahtiinsa. Kuvio 2 kertoo, miten itsemääräämisoikeuteen liittyvät eri osa-alueet ovat muodostuneet sisällön analyysin avulla. Asiakkaan ja ohjaajan kohtaamisessa korostui kunnioittava ja arvokas lähestyminen, asiakas tuli ymmärretyksi ja hänen valintojaan arvostettiin. Asiakkaan mielipiteitä ei vähätelty tai kyseenalaistettu, jokainen keskustelu oli ainutlaatuinen ja sille annettiin aikaa sekä luotiin luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri. Päivätoiminnan struktuurista huolimatta asiakkailla oli oikeus vetäytyä tarvittaessa omaan rauhaan. Toisaalta tarve yhdessä tekemiselle ja ryhmässä osallistumiselle oli kaikille tärkeää.

KUVIO 2. Ikääntyvän kehitysvammaisen itsemääräämisoikeuden toteutuminen

5.2 Ihmisarvon kunnioitus sekä yhdenvertaisuuden toteutuminen

Ihmisarvo sekä yhdenvertaisuus näkyi asiakkaiden kohtaamisessa ohjaajien tasapuolisella kohtelulla, kuuntelemisena, kehumisena, kannustamisena ja lempeällä läsnäololla. Ohjaajat myös avoimesti kiittivät asiakkaita hyvin tehdystä työstä sekä kannustivat positiivisesti yrittämään. Pienikin yrittäminen ja osallistuminen huomioitiin ilolla ja vahvistettiin sen merkitystä. Jokaisen yksilölliset voimavarat tiedostettiin ja ohjelma suunniteltiin ja toteutettiin niiden mukaan. Ohjaaja omalla esimerkillään osoitti asiakkaalle toisen ihmisen kunnioittamista ja huomioon ottamista. Tämä vahvisti asiakkaiden keskinäistä vuorovaikutusta ja toisen mielipiteen arvostamista. Asiakkaille oli hyvin tärkeää se, että he tulivat kohdatuksi tasapuolisesti ja jokainen sai ohjaajalta erityishuomiota sekä yksilöllistä aikaa päivätoiminnan aikana. (Kuvio 3.) Tarve yhdenvertaisuuden suhteessa valtaväestöön näkyi päivien aikana mm. toiveena osallistua konserttiin, kyläillä ystävän luona tai käydä ostoksilla haluamassaan kaupassa.

KUVIO 3. Ihmisarvon kunnioitus sekä yhdenvertaisuuden toteutuminen

5.3 Yksilöllisyyden toteutuminen päivätoiminnassa

Yksilöllinen asiakkaan kohtaaminen näkyi päivien aikana hyvin selkeästi. Yksilöllisyys oli näkymätön lanka kaikessa mitä päivien aikana tapahtui. Yksilökeskeiset suunnitelmat oli kaikille aloitettu ja toiminta pohjautui niihin. Hyvän kirjaamisen merkitys korostui erityisesti niiden asiakkaiden kohdalla jotka eivät kommunikoi puhumalla, näin tarkalla kirjaamisella varmistettiin myös heidän yksilöllisten tarpeiden tiedostaminen ja niihin vastaaminen. Molempina havainnointi päivinä tunnelma ja ilmapiiri oli kiireetön ja myönteinen. Asiakkaat saivat herätä omaan tahtiinsa ja ketään ei hoputettu. Ohjaajien työt jakautuivat luontevasti ja sujuvasti ilman erillistä tehtävien jakamista. Ohjaajien välinen toisen työpanoksen arvostaminen näkyi saumattomana yhteistyönä. Asiakkaita kuunneltiin aidosti ja heidän kysymyksiinsä vastattiin aina välittömästi. Asiakkaat tulivat yksilöllisesti kohdatuksi ja autetuksi. Hoiva ja ohjaus perustui selkeästi yksilöllisiin tarpeisiin ja niihin vastattiin yksilöllisesti. Päivätoiminta perustui asiakkaiden mieltymyksiin ja toiveisiin. Heidän mielipiteitään arvostettiin. Ryhmäkodin tunnelmasta arjessa vahvistui meille ymmärrys siitä, että jokainen asiakkaamme saa elää omannäköistään elämäänsä. Asiakas on elämänsä keskipisteenä, vaikka asumismuotona on ryhmäkoti, jossa asuu kuusi hyvinkin erilaista persoonaa. (Kuvio 4.)

KUVIO 4. Yksilöllisyyden toteutuminen päivätoiminnan aikana

6 POHDINTA

6.1 Tulosten tarkastelua ja johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tehtävänä oli kuvata miten ikääntyvät kehitysvammaiset asiakkaat tulevat kohdatuksi ja miten heidän yksilöllinen suunnitelmansa (YKS) toteutuu asumispalveluiden ja työ- ja päivätoiminnan yhteistyönä toteuttaman päivätoiminnan aikana. Opinnäytetyön tarkoituksena oli arvioida yhteistyön ja yksilökeskeisen suunnitelman (YKS) toteutumista, keräämällä tietoa ryhmäkodissa kahden päivän ajan.

Tuloksista voidaan havaita, että ikääntyvät kehitysvammaiset toivat hyvin yksilöllisesti esiin omia tarpeitansa. Kommunikointi puheella oli osalla asiakkaista rajoituneempaa, mutta kaikki tulivat ymmärretyksi hyvin. Tutkimuksen tekijöille vahvistui ymmärrys siitä, että ymmärretyksi tuleminen edellyttää asiakkaan hyvää tuntemusta. Pitkään työssä toimineet ohjaajat osaavat tulkita hyvinkin pienistä eleistä, ilmeistä ja tunteen ilmaisuista mistä on kysymys. Luottamuksellinen ja lämmin ilmapiiri myös mahdollisti asiakkaille helpommin tarpeiden esille tuomisen.

Päivätoiminta perustuu asiakkaiden kanssa yhdessä tehtyyn yksilökeskeiseen suunnitelmaan ja sieltä nouseisiin haaveisiin ja unelmiin. Opinnäytetyötä varten tutustuimme etukäteen kirjallisiin suunnitelmiin ja näiden toteutuminen oli nähtävissä havainnointi päivien aikana. Tätä kautta meille tutkijoina selkiytyi ymmärrys siitä, että yksilöllinen päivätoiminta ja asiakkaan aito kohtaaminen edellytti suunnitelmiensa tarkkaa kirjaamista ja niiden pohjalta toimimista.

Tärkeätä on pohtia opinnäytetyömme tuloksia *voimaantumisen* näkökulmasta. Yksilökeskeisen suunnitelman lähtökohtana on se, että asiakas voi vaikuttaa omiin asioihinsa, häntä kuunnellaan ja näin hän voi kokea voimaantuvansa. Tämän opinnäytetyön kohdalla tuloksista oli nähtävissä hyvin Takasen (2005,49) kuvaamat merkit voimaantumisen näkymisestä arjessa asiakkaiden hyvän olon tunteena, iloisuutena, energisyytenä ja monenlaisten valintojen tekemisenä. Asiakkaiden teke-

mistä valinnoista yhtenä hyvänä esimerkkinä näkyi aamupalalla tehdyt valinnat mitä halusi syödä ja juoda. Asiakkaan voimaantumiseen vaikuttaa vahvasti miten hän tulee ymmärretyksi tai miten heidän käyttämiään kommunikointivälineitä käytetään. Asiakkaista jokainen tarvitsi jonkinlaista erityistukea kommunikoinnin avuksi. Lähes kaikilla oli käytössä konkreettiset esineet, esimerkiksi maito ja piimätölkit helpottamassa valinnan tekemistä. Yhteinen kieli auttoi sekä asiakasta että ohjaajaa vuorovaikutustilanteessa. Tutkimuksessa korostui ikääntyvän kehitysvammaisen kommunikoinnin erityshaasteet. Ohjaajat puhuivat korostuneen selkeästi, selkokiel-tä sekä kuuluvalla äänellä. Ohjaajat tarvittaessa toistivat samat asiat niin kauan että kaikki tulivat varmasti ymmärretyiksi. Tutkimustuloksissa näkyi Vahterankin (2002) korostama merkitys turvallisten puitteiden luomisesta hyvälle vuorovaiku-tukselle. Hyvässä vuorovaikutuksessa näkyi ohjaajan aito läsnäolo, kuunteleminen, ajan antaminen sekä asiakkaiden omien ajatusten vahvistaminen.

Englantilaisen Robertsonin ym. (2005, 7–9.) tutkimuksen mukaan *yksilökeskeinen suunnitelma* lisäsi muun muassa asiakkaiden elämänlaatua, yhteydenpitoa omaisiin sekä ystäviin ja mahdollisti valintojen tekemisen. Meidän tutkimuksessa yksilökes-keisen suunnitelman tekeminen ja toteuttaminen lisäsi asiakkaan itsenäisyyttä ja valinnanvapautta sekä omiin asioihin vaikuttamista kuten myös Robertsonin tutki-muksessa. Yhteistä oli myös se, että yksilökeskeinen suunnitelma johtaa kehitys-vammaisen henkilön parempiin elämäkokemuksiin. Tutkimustulosten pohjalta selkiytyi ymmärrys siitä, että yksilöllinen työote on perustana kaikelle toiminnalle.

Ikääntyneiden kehitysvammaisten *itsemääräämisoikeuden* toteutumisen tärkeys nousi tuloksista vahvasti esille. Tuloksia tarkasteltaessa itsemääräämisoikeus näkyi arjessa asiakkaan omien tarpeiden ilmaisemisena ja miten niihin vastattiin. Asiak-kaan oma ääni tuli kuulluksi ja hän sai vaikuttaa omiin asioihinsa. Esimerkiksi va-linnat ruuan, mielekkään tekemisen sekä tunteiden turvallisen näyttämisen suhteen toivat esille oman mielipiteen ja niiden toteutumisen tärkeyden. Itsemääräämisoike-us näkyi hyvin pienissä arjen toiminnoissa, mutta niillä oli sitäkin suurempi merkitys asiakkaamme omassa elämässä. Kaikki halusivat tulla kuulluksi ja nähdyksi, halusi-vat jakaa tunteita, kuulua ryhmään sekä osallistua yhdessä tekemiseen. He kaikki odottivat, että heitä kohdellaan tasavertaisina ja *yhdenvertaisina* ryhmän jäseninä

vaikka osallistuminen tapahtui jokaisen omien kykyjen mukaisesti. He halusivat myös ohjaajilta huomion pienistäkin onnistumisista ja tekemisistä, jokainen vuorolleen. Ryhmän sisällä näkyi myös toisten tekemisten seuraamista ja jopa puuttumista toisten asioihin. Ohjaajilla oli suuri merkitys ryhmässä tapahtuvan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Ohjaajat huomioivat pienimmätkin aloitteet ja toiminnot ja vahvistivat niitä positiivisella sekä kannustavalla tavalla.

Päivätoiminnan aikana näkyi selvästi se, että asiakkaat saivat olla omana itsenään ja ilman ulkopuolelta tulevia odotuksia ja paineita. Tämä puolestaan rohkaisi asiakkaita tuomaan omia tarpeitaan esille ilman kokemusta siitä, että niitä ei arvostettaisi. Ohjaajan ja asiakkaan kohtaamisissa päivän aikana korostui *arvokkaan vanhenemisen* merkitys. Tämä näkyi hyvin pienissä, mutta merkityksellisissä arjen tilanteissa, esimerkiksi asiakas sai herätä omaan tahtiin aamulla ja tehdä aamutoimet omalla tavallaan. Ikääntymisen mukana tuoma toimintakyvyn laskeminen sekä mahdolliset rajoitteet toiminnassa eivät olleet pääroolissa vaan toiminnot suunniteltiin ne huomioiden. Päivätoiminta oli etukäteen suunniteltua toimintaa ja se ei rajoittanut yksilöllisten tarpeiden huomioimista. Asiakas sai keskeyttää aktiivisen osallistumisensa jos niin halusi tai väsyi. Kehitysvammaisten henkilöiden itsensä perustama yhdistys Me Itse ry (2009) on kirjassaan: *Sinä itse päätät*, kertomuksia hyvän elämän puolustamisesta esittänyt mielestämme hyvin osuvasti: ”Tässä tulisi esiin ihmisarvon kunnioitus. Arvokas vanheneminen on oikeus kaikille vammaisille, vaikka he eivät olisi tehneet päivääkään palkkatyötä. Ei saa ajatella, että nämä ei tarvitse mitään oikeuksia elämänsä loppupuolella.”

Tutkimustuloksina molempien havaintopäivien ajalta jäi molemmille tutkijoille vahva tunne siitä, että päivätoiminta kokonaisuudessaan pohjautui *yksilöllisiin* tarpeisiin ja niihin vastattiin hyvin. Päivätoiminnan hyvä ja tarkka suunnittelu sekä toteutus ohjaajien kesken perustuivat selkeisiin rakenteisiin, yhdessä tehtyihin pelisääntöihin sekä töiden luontevaan jakamiseen. Ohjaajien välillä toisen työpanoksen arvostaminen näkyi myönteisenä ja luontevana ohjaustyönä. Meille tutkijoina heräsi ajatus siitä, että asiakkaat voisivat vielä enemmän osallistua päivätoiminnan ohjelman suunnitteluun. Tänä päivänä ohjelman tekevät ohjaajat, vaikkakin tarkasti yksilöllisiin toiveisiin ja haaveisiin pohjautuen. Ehdotuksena on säännölliset suunnitte-

lu palaverit joihin asiakkaat tai heidän joukostaan valittu edustaja osallistuu. Tutkijoille vahvistui ymmärrys siitä, että vaikka toiminta perustuu yksilöllisiin toiveisiin, on olemassa tietyt rajat joiden sisällä on päivätoiminnan aikana pysyttävä, jotta arki toteutuu luontevasti. Haaveiden ja toiveiden on oltava kuitenkin päivätoiminnan puitteissa toteutettavissa. Yhteistyön mukanaan tuoma henkilöstö resurssien kasvu mahdollistaa asiakkaan yksilöllisen kohtaamisen paremmin.

Yhteistyömallissa lounas tulee valmiina toimintakeskukselta, joten ohjaajien aikaa ei mennyt päivätoiminnan aikana ruoan valmistukseen. Asiakkaille laitettiin ruoka valmiiksi annosteltuna lautaselle. He eivät saaneet ottaa itse halumaansa määrää ruokaa. Asiakkaista kukaan ei pyytänyt lounaalla lisää ruokaa vaan he tyytyivät annokseen joka heille laitettiin. Ruokaa ei myöskään ohjaajien taholta tarjottu lisää. Tämä oli ainoa kohta jossa mielestämme ei yksilöllisyys toteutunut, ja näin ollen olisi selkeä kehittämisen kohde. Ruokailutilanne oli tunnelmaltaan positiivinen ja siellä keskusteltiin ja jaettiin asioita. Ruuan valmiiksi annostelu oli selvästi rutiinin omaista toimintaa, jota määritteli aikataulu.

Ihmisoikeudet koskevat kaikkia ihmisiä, myös vammaisia. YK:n yleissopimus vammaisten oikeuksista hyväksyttiin vuonna 2006. Suomi allekirjoitti sopimuksen 2007, mutta sitä ei ole vielä Suomessa ratifioitu. Kotipaikan valinta on jo edennyt Suomessakin lainsäädännön tasolla siihen, että kehitysvammaiset saavat valita asuinkuntansa. Ikääntyneiden kehitysvammaisten oikeus elää oman näköistä elämänsä omassa kodissaan loppuun asti on tavoite palveluita suunnitellessa. Asunto ja asuinympäristö sekä työpaikka tulee suunnitella esteettömäksi sekä yksilöllisten tarpeiden pohjalta. Kehitysvammaiset asiakkaamme ovat omassa elämässään aktiivisia toimintoita eivätkä tekemisen kohteista joille muut määrittelevät mikä on heille parasta. Tämä on työmme lähtökohta, ei pelkästään opinnäytetyömme kohdalla vaan koko kehitysvamma-alalla. Jokaisella ihmisellä on oikeus omanlaiseensa elämään ja saada siihen tarvittavat tukitoimet pohjautuen ihmisoikeuksiin.

6.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyömme eettiset kysymykset ovat merkityksellisiä, koska havainnoinnin kohteena ovat kehitysvammaiset henkilöt. Eettisten periaatteiden näkökulmasta olemme turvanneet tutkittavien henkilöiden anonyymiteetin ja käsittelimme aineiston luottamuksellisesti. Teimme tutkimuslupahakemuksen Eteva kuntayhtymän eettiselle tutkimuslupa toimikunnalle. Luvan saatuamme kysyimme henkilökohtaisesti ryhmäkodin ohjaajilta sekä asiakkailta luvan osallistuvaan havainnointiin. Tapasimme asiakkaat myös erikseen ennen tutkimuksen toteuttamista ja kävimme vielä läpi, sitä mitä tulemme tekemään. Kysyimme myös jokaiselta erikseen luvan lukea heidän yksilökeskeisiä suunnitelmiaan. Tutkimus perustui vapaaehtoisuuteen. Eettisyyteen kuuluu myös rehellinen raportointi havainnoista sekä lähteiden asianmukainen merkintä. Kertyneen tutkimusaineiston hävitimme asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua.

Tieteellisessä tutkimuksessa luotettavuus pitää aina varmistaa. Luotettavuuskysymykset tulee huomioida jo työn suunnitteluvaiheessa. Dokumentaatio eli koko työn arvioitavuus on yksi tärkeimmistä luotettavuuden kriteereistä. Tämä tarkoittaa etukäteen perehtymistä tutkimuksessa käytettäviin menetelmiin sekä perusteluita sille, miksi kyseinen menetelmä valittiin. Valitsimme osallistuvan havainnoinnin tiedonkeruumenetelmäksi, koska kehitysvammaisia henkilöitä haastateltaessa on omat erityispiirteensä. Osallistuva havainnointi on hyvä menetelmä juuri vuorovaikutuksen tutkimisessa. Osallistuva havainnointi on menetelmänä mielenkiintoinen siitäkin syystä, että kehitysvammaiset asiakkaat ilmaisevat itseään kielellisesti rajoittuneesti ja saattavat vastata kysymyksiin vastakysymyksillä tai vastaamalla siten kuin kysyjä olettaa tai haluaa. Aineiston koodaamisessa voi olla tulkinnanvaraa mutta sen voi varmistaa sillä, että toinen tutkija tulee toisen kanssa samaan johtopäätökseen, ja näin kävi meille. Kahden tutkijan saama sama johtopäätös taas lisää tutkimuksen luotettavuutta. Tällöin puhutaan ristiriidattomuudesta. (Kananen 2008, 68–71.)

Osallistuvaa havainnointia ja tuloksia analysoidessa otimme huomioon esimies asemassa toimimisen ja sen mahdollisen vaikutuksen luonnolliseen käyttäytymiseen sekä ohjaajien että asiakkaiden kohdalla. Olemme kuitenkin olleet työssämme toi-

mintayksiköiden esimiehinä osana yhteistyötä alusta alkaen ja tunnemme asiakkaat sekä henkilökunnan. Tämä mahdollistaa luottamuksellisen osallistumisen havainnointiin. Osallistuvan havainnoin päätyttyä ohjaajat kertoivat jopa yllättyneinä siitä, että asiakkaat olivat heidän mielestään käyttäytyneet luontevasti ja meidät hyväksyttiin osaksi ryhmää heti. Yleensä asiakkaan kohtaaminen esimiehen roolissa on hyvinkin huomiohakuista, he haluavat kertoa omat kuulumiset yksityiskohtaisesti ja heti.

Vilka (2006, 114) korostaa kirjassaan eettisenä haasteena havainnointien tarkastelun erottamisen yksityishenkilönä tai tutkijana tehtyjen havaintojen välillä. Tiedostimme tämän riskin, mutta se ei näyttäytynyt meille ongelmana. Pohdimme myös vaaraa objektiivisuuden hämärtymiselle tai puolueettomuusnäkökulmaa havaintoja tehdessämme, koska olemme tämän yhteistyö kuvion alulle panijat ja asia on meille hyvin läheinen ja olemme tästä innostuneita. Laadullisessa tutkimuksessa tämä on myönnettävä tosiasia, koska tutkija on tutkimusasetelman luoja ja tulkitsija. (Tuomi 2006, 133).

Olemme molemmat tietoisia kaksoisroolista, sekä esimiehen että opinnäytetyöhömmä liittyvän osallistuvan havainnoinnin suorittamisesta työyhteisössä. Omien näkemysten ja ratkaisujen julkituonti raportoinnissa liittyy refleksiivisyyteen. Pohdimme useaan otteeseen riittikö kaksi päivää osallistuvaan havainnointiin. Päivien riittävyys selkiytyi meille siten, että asiakkaat käyttäytyivät heti hyvin luontevasti ja meidät hyväksyttiin osaksi ryhmää. Jos meitä ei olisi otettu luontevasti mukaan toimintaan tai olisimme saaneet erityshuomiota osaksemme, olisimme tarvinneet enemmän havainnointipäiviä. Uskomme, että yksilöllinen työote näkyy hyvinkin nopeasti ja se on luontevaa toimintaa, jos sen on ohjaaja omaksunut työvälineeksi. Havainnointi päivien aikana teimme jo analyysia samalla kun osallistuimme toimintaan. Sisällönanalyysia tehdessä ja havaintomateriaalia kootessa päädyimme molemmat samoihin tulkintoihin ja tämä vaikuttaa tulosten luotettavuuteen.

6.3 Opinnäytetyön merkitys ohjaustyölle ja jatkotutkimusaiheita

Aiheen valinta oli työelämälähtöinen ja toi jo sinällään ohjaajille tunteen heidän työnsä arvostuksesta ja esimiesten kiinnostuksesta yksilökeskeisen suunnitelman toteuttamisesta arjessa. Asiakkaille meidän osallistuminen heidän päivätoimintaansa oli mieluisa asia ja he olivat siitä otettuja. Toivomme, että opinnäytetyömme tuloksesta yksilöllisyyden selkeä näkyminen arjessa vahvistaa ohjaajille sen merkitystä entisestään sekä antaa motivaatiota työn kehittämiseen edelleen. Opinnäytetyötä tehdessä varmistui käsitys hyvän kirjaamisen merkityksestä. Tarkat suunnitelmat toimivat hyvän perehdytyksen välineinä ja takaavat asiakkaiden yksilöllisen kohtaamisen arjessa. Yksilöllisten suunnitelmien lisäksi yhteistyössä toteutetun päivätoiminnan ohjelma olisi hyvä olla myös kirjattuna ylös, joka näin turvaisi asiakkaille yksilöllisen ohjelman toteutumisen myös sijaisten aikana. Toivomme opinnäytetyömme rohkaisevan myös muita alan ihmisiä kokeilemaan yhteistyötä yli toimintayksikkö rajojen ja käyttämään yksilöllistä suunnitelmaa työn pohjana.

Vammaisuutta kokonaisuutena tai edes yhtä vammaisryhmää laajemmin on Suomessa tutkittu melko vähän. Vammaisuudesta monipuolisesti kertovia teoksia ja tutkimuksia on tarjolla vähän. Jatkotutkimusaiheita heräsi meille joitakin. Ensimmäinen suunnitelmamme haastatella ohjaajia ja selvittää heidän käsityksiään yksilöllisen suunnitelman toteutumisesta olisi mielenkiintoinen aihe. Työmme kannalta tärkeää olisi myös saada tietoa asiakkaiden mielipiteistä yksilökeskeisten suunnitelmien mukanaan tuomista muutoksista heidän elämässään. Kehitysvammaisten omaisia ja heidän näkemyksiään siitä, miten heidän lastensa mielipiteet ja toiveet huomioidaan yksilöllisesti. Yhteistyötä tutkiessa voisi taloudellisesta näkökulmasta katsottuna löytyä kiinnostuksen kohteita jatkotutkimuksille. Myös ohjaajien kokemuksia siitä, miten yksilökeskeisten suunnitelmien käyttö on vaikuttanut heidän tapaansa tehdä ohjaustyötä. Mielenkiintoista olisi myös saada tietoa yksilökeskeisten suunnitelmien käytöstä työvälineenä suhteessa ohjaajien työ hyvinvointiin. Yleisesti voisi myös tutkia ikääntyneille kehitysvammaisille järjestettyä virike- tai päivätoimintaa.

6.4 Opinnäytetyön prosessin sekä oman oppimisen pohdinta

Opinnäytetyön aihe oli meillä selvä jo kun aloitimme opiskelut. Aiheemme on hyvin työelämälähtöinen ja käytännönläheinen. Oma kiinnostuksemme ohjasi myös aiheen rajaamista. Opinnäytetyöstä nousseilla tuloksilla tulee olemaan merkitystä kehittäessämme toimintaa ja yhteistyötä edelleen. Yksilöllinen suunnitelma on ideologiana Eteva kuntayhtymässä ja oli hyvä nähdä sen konkreettinen näkyminen arjessa.

Opinnäytetyön edetessä tiedonkeruumenetelmä muuttui teemahaastattelusta osallistuvaksi havainnoinniksi, koska koimme tämän paremmaksi tavaksi saada haluamaamme tietoa. Opinnäytetyö prosessi eteni aikataulussa, vaikka inhimillisiä viivytyksiä tuli matkalle, esimerkiksi kosteusvaurioista johtuva keittiöremontti ryhmäkodissa.

Opinnäytetyötä tehdessä meille vahvistui entisestään yhteistyön ja asiakkaan yksilöllisen kohtaamisen suuri merkitys. Yhteistyö vaatii molemmilta esimiehiltä yhteistä halua ja visiota yhteistyölle, ilman tätä yhteistä näkemystä ja tahtotilaa on vaikea tehdä muutoksia. Rakenteiden luomisen lisäksi esimiehen aktiivinen rooli vahvistui yhteistyön kehittämisessä. Yksilöllisen suunnitelman toteutuminen asiakastyössä varmistetaan riittävillä resursseilla, ammattitaitoisella henkilökunnalla sekä ideologian syvällisellä ymmärtämisellä arjessa. Yhteistyö sekä yksilöllisen suunnitelman toteutuminen edellyttää jatkuvaa arviointia ja seurantaa sekä avointa dialogia henkilöstön kesken.

Parityöskentelyn suuri merkitys ammatillisessa kehittämisessämme yllätti meidät. Näkemysten, ajatusten ja kokemusten vaihtaminen toi kokonaisvaltaisempaa näkemystä ja vahvisti yhteistyötämme sekä innosti jatkamaan ja kehittämään sitä edelleen. Yksin tehtynä opinnäytetyö olisi valmistunut nopeammin, mutta ajatusten vaihtaminen ja näkemysten hioutuminen yhteiseksi näkemykseksi oli antoisaa.

7 LÄHTEET

Airila, A. 2000. Viriketoiminnan vaikutus vaikeasti dementoituneen käytösoireisiin. Kuntokallio, Oraita 3/2000

Anttonen, A., Valokivi, H., Zechner, M. 2009. Hoiva- tutkimus, politiikka ja arki. Tampere: Vastapaino

Elinkeinoelämän keskusliitto. 2006. Palvelut 2020–osaaminen kansainvälisessä palveluyhteiskunnassa. Loppuraportti [viitattu 9.3.2011]. Saatavissa: http://www.hpl.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/tutkimukset_ja_julkaisut/ek_julkaisuarvisto/2006/18_10_2006_Palvelut2020_loppuraportti.pdf

Engeström, Y. 1995. Kehittävä työntutkimus. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Eteva- yksilöllistä ja kehittyvää vammaispalvelua. 2010. Eteva kuntayhtymän toiminnan linjaus 2010 - 2020 pähkinänkuoressa.

Eteva taloussuunnitelma 2009–2011. Talousarvio 2009

Eteva palvelutuotteet 2011

Hallikas, E, Helin, M, Karesvuori, T, Lauren, M, Mehtonen, K, Niskanen, S, Raappana, S, Ratas, M & Vilppola, M. 2006. YKS-Käsikirja. Yksilökeskeinen suunnitelmatyöskentely. Koulutuskeskus Tavastia.

Järvinen, P. 2009. Menestyvän työyhteisön pelisäännöt. Helsinki: WSOY pro Oy.

Kananen, J. 2008. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän yliopistopaino.

Karttunen, Tuula. 2005. Asiakaslähtöisten toimintamallien arviointi-kansainvälisen ja kansallisen hoitotieteellisen tutkimuksen systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Kuopion Yliopisto. Hoitotieteen laitos. Pro gradu- tutkielma.

Lauren, M. 2008. Yksilökeskeisessä suunnitelmassa kommunikaation, turvallisuuden j itsemääräämisoikeuden toteutuminen päivittäisen kirjaamisen kautta arvioituna. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden laitos. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto.

Mattila, H. 2008. Voimaantumisen ydin sosiaali- ja terveystieteillä toimivien ihmisten mahdollisuuksia voimaantua työssään. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Hoitotieteen laitos [viitattu 1.10.2011]. Saatavissa:

<http://www.uku.fi/vaitokset/2008/ISBN978-951-27-0810-9.pdf>

Opetusministeriö. 2007. Koulutus ja tutkimus vuosina 2007- 2012 [viitattu 9.8.2011]. Saatavissa:

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/asiakirjat/kesu_2012_fi.pdf

Rajalahti, A. 2009. Yksilökeskeinen suunnittelu ja toiminta. Luentoesitys 23-24.4.2009. Kehitysvammaisten palvelusäätiö [viitattu 14.6.2011]. Saatavissa:

<http://www.kvps.fi/download/pdf/seminaarit/yksilokeskeinen-suunnittelu-2009.pdf>

Robertson, J., Emerson, E., Hatton, C., Elliot, J., Romeo, R., Knap, M., Sanderson, H., Routledge, M., Oakes, P. & Joyce, T. 2005. The Impact of Person Centered Planning [viitattu 26.4.2011]. Saatavissa:

http://www.lancs.ac.uk/staff/emersone/FASSWeb/Robertson_05_PCPfinalReport.pdf

Salmelainen, U. 2008. Tiedon välittyminen ja rakentuminen kuntoutuksessa. Moni

ammattillinen asiantuntijayhteistyö ikäihmisten laitosmuotoisessa kuntoutuksessa.

Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia [viitattu 18.6.2011]. Saatavissa:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/7905/tutkimuksia98.pdf?sequence=1>

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajan koulutuslaitos. Oulun yliopisto. Oulu [viitattu 12.4.2011]. Saatavissa:

<http://herkules oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf>

Sinä itse päätät.2009. Kertomuksia hyvän elämän puolustamisesta. Me itse ry. Tampere:Esa Print Oy.

Sorsa, M. 2004. Asiakaslähtöisyys hoitotyön perustana. PowerPoint esitys.

ISADORA- hanke. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos [viitattu 14.4.2011].

Saatavissa:

[http://www.intermin.fi/lh/ita/soster/home.nsf/pages/1164A6AE83742415C2256C6100487719/\\$file/SorsaMinna.pdf](http://www.intermin.fi/lh/ita/soster/home.nsf/pages/1164A6AE83742415C2256C6100487719/$file/SorsaMinna.pdf)

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiat 2015-uusin aseina kohti haasteita [viitattu 3.4.2011]. Saatavissa:

http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1067373

Takanen, T. 2005. Voimaantuva työyhteisö - miten luomme tulevaisuutta? Keuruu: Otava.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2006. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus.

Tuurala, T. 2002. Laatuakatemia. Balanced Scorecard BSC- tasapainoinen arviointi [viitattu 15.4.2011]. Saatavissa:

<http://www.kotiposti.net/tuurala/BCS.htm>

Vahtera, M. 2002. Kehitysvammaisten dementia. Kehitysvammaliitto ry. Vantaa: K-Print OY.

Vesala, H., Numminen, H. & Matikka, L. 2008. Ikääntyvien kehitysvammaisten tukiprojekti. Projektin loppuraportti. Kehitysvammaliiton selvityksiä 1/2008.

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Jyväskylä: Gummerus.

Wallenius, L. 2004. Psykososiaaliset palvelut ja moni ammatillinen yhteistyö- kohti toimivaa palvelukokonaisuutta. Pro Gradu tutkielma. Turun yliopisto. Psykologian laitos [viitattu 3.3.2011].